

Po stopách řemesel na Vysočině

Vysoká škola polytechnická Jihlava

Tolstého 16, 586 01 Jihlava

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce:

Barbora Pohanková

Studijní program:

Ekonomika a management

Obor:

Cestovní ruch

Název práce:

Po stopách řemesel na Vysočině.

Cíl práce:

Cílem práce je zmapování současných i zaniklých řemesel na Vysočině, jejich popis, místa provozování a jejich využití pro turistický ruch. Vytvoření příručky pro potřeby cestovních kanceláří, agentur, informačních středisek i pro potřeby jednotlivých turistů. Vytvoření zájezdu po těchto řemeslných střediscích.

PhDr. Vlasta Novotná
vedoucí bakalářské práce

RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.
vedoucí katedry
Katedra cestovního ruchu

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je původní a zpracoval/a jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušil/a autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění, dále též „AZ“).

Souhlasím s umístěním bakalářské práce v knihovně VŠPJ a s jejím užitím k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě VŠPJ .

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje **AZ**, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že VŠPJ má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **s o u h l a s í m** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědom/a toho, že užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠPJ, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených vysokou školou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše), z výdělku dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence.

V Jihlavě dne 9. května 2012

.....

Podpis

VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA

Katedra cestovního ruchu

Po stopách řemesel na Vysočině

bakalářská práce

Autor: Barbora Pohanková

Vedoucí práce: PhDr. Vlasta Novotná

Jihlava 2012

Abstrakt

POHANKOVÁ, Barbora: Po stopách řemesel na Vysočině. Bakalářská práce. Vysoká škola polytechnická Jihlava. Katedra Cestovního ruchu. Vedoucí práce PhDr. Vlasta Novotná. Stupeň odborné kvalifikace: bakalář. Jihlava 2012. 95 stran.

Tato bakalářská práce se zabývá zaniklými, zanikajícími, ale i současnými řemesly na Vysočině. V první části práce je zhodnocena situace řemesel v minulosti, jejich výrobky, pracovní postupy a místa provozování. Dále je představena současná situace řemesel v Kraji Vysočina. Praktická část obsahuje příručku, ve které jsou uvedena místa a akce spojované s řemesly na Vysočině. Cílem je vyhotovit komplexní poznávací zájezd po těchto řemeslných střediscích, včetně programu, topografické a chronologické přípravy a kalkulace zájezdu.

Klíčová slova: Dřevozpracující. Kovozpracující. Kožedělná. Oděvní. Potravinářská. Příručka. Řemesla. Stavební. Textilní. Kraj Vysočina. Zájezd.

Abstract

POHANKOVÁ, Barbora. In the footsteps of crafts in the Vysočina region. Bachelor thesis. College of Polytechnics Jihlava. Department of Tourism. Thesis supervisor: PhDr. Vlasta Novotná. Level of the professional qualification: Bachelor. Jihlava 2012. 95 pages.

This bachelor thesis deals with the defunct, cease to exist, but also contemporary crafts in the Vysočina. In the first part is evaluating the situation of crafts in the past, their products, working procedure and the locations of production. Next part of thesis is presenting the current situation with crafts in the Vysočina region. The practical part includes a guide, which lists places and events associated with crafts. The target is to prepare a comprehensive tour of the craft centers in the Vysočina, including the program, topographical and chronological preparation and calculation.

Key words: Wood processing. Metal-working. Leather manufacturing. Clothing. Food processing. Guide. Crafts. Building. Textile. Vysočina Region. Tour.

Předmluva

Během mých studií na střední a vysoké škole se zaměřením na cestovní ruch jsem podnikla řadu výletů na různá místa po celé České republice. Zde mne vždy nejvíce lákala řemesla. Zajímala mě jak jejich historie, tak i pořádané akce s řemeslnou tematikou. Z vlastních zkušeností vím, že mnoho lidí nezná pojmy, které jsou s řemesly spojovány, nezná výrobní postupy či neví, s jakými řemeslníky by se mohli v minulosti v jednotlivých krajích setkat. Pro bakalářskou práci jsem si proto zvolila vlastní téma „Po stopách řemesel na Vysočině“. Práce je zaměřena na stará řemesla na územní oblasti dnešního Kraje Vysočina. Hlavním cílem je vytvoření příručky o současných řemeslech a následné sestavení netradičního zájezdu. Kraj Vysočina jsem si vybrala z toho důvodu, že tu odmalička žiji, a tento region na mě působí jako nádherný kus české země s překrásnou krajinou, bohatými tradicemi a historií, na který se nesmí zapomínat.

Čerpala jsem z celé řady knih a internetových zdrojů, z nichž ale žádný neudává kompletní přehled o řemeslech v daném kraji. Práci jsem doplnila mapkami pro lepší představu výskytu řemesel na Vysočině. Protože jsem řadu míst na Vysočině již navštívila, mohla jsem využít vlastních zkušeností. Při tvorbě zájezdu jsem také aplikovala znalosti získané ze škol.

Tato bakalářská práce může sloužit turistickým informačním centrům, cestovním kancelářím, agenturám i jednotlivcům. Všichni tito předpokládaní adresáti mohou využít teoretickou část a seznámit se tak s historií řemesel na Vysočině nebo, v případě průvodců cestovních kanceláří, ji využít jako informační minimum. Pro plánování organizovaných zájezdů nebo výletů po vlastní ose pak slouží příručka uvedená v praktické části, která by se měla stát lákadlem k zúčastnění se některých akcí či k návštěvě muzeí. Podle navrženého zájezdu *Po stopách řemesel na Vysočině* by pak mohly cestovní kanceláře vytvářet i podobné zájezdy.

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Vlastě Novotné za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat panu ak. malíři Vladimíru Netolickovi, za podporu při volbě tématu, který k němu navíc přispěl nápadem zpracovat příručku a následně zájezd po řemeslných střediscích. Mé díky patří také paní Renatě Wochnerové, z cestovní agentury AC TOUR, se kterou jsem konzultovala přípravu zájezdu. V neposlední řadě bych ráda poděkovala svým rodičům a své sestře, kteří mě po celou dobu studia podporovali.

Obsah

Abstrakt.....	6
Abstract.....	6
Předmluva	7
Obsah	9
Seznam tabulek	13
Úvod.....	14
TEORETICKÁ ČÁST	16
1 Právní úprava v oblasti řemesel	16
2 Historie řemesel na Vysočině	18
2.1 Kovodělná řemesla.....	18
2.1.1 Kováři	18
2.1.2 Hamerníci.....	19
2.1.3 Podkováři	19
2.1.4 Zámečníci a hodináři	20
2.1.5 Klempíři	20
2.1.6 Havíři a mincíři	21
2.1.7 Kovolitci	21
2.1.8 Specializovaní kovo zpracující řemeslníci	22
2.2 Dřevozpracující řemesla.....	23
2.2.1 Tesaři	23
2.2.2 Stolaři a truhláři	23
2.2.3 Bečváři a bednáři	24
2.2.4 Koláři	24
2.2.5 Řezbáři	24
2.3 Potravinářská řemesla	25
2.3.1 Řezníci	25
2.3.2 Sladovníci, sladomelové a sládci	25
2.3.3 Mlynáři.....	26
2.3.4 Pekaři	26
2.3.5 Perníkáři.....	27
2.4 Textilní řemesla.....	27

2.4.1	Soukenictví	27
2.4.2	Dělba práce v soukenické výrobě	28
2.4.3	Tkalci	29
2.4.4	Barvíři sukna a plátna	30
2.4.5	Mandlíři	31
2.4.6	Provazníci a síťáři	31
2.5	Řemesla zpracovávající kůži a kosti	31
2.5.1	Koželuhové	31
2.5.2	Jircháři	32
2.5.3	Sedláři	33
2.5.4	Řemenáři	33
2.5.5	Klihárny	33
2.5.6	Hřebenáři	33
2.6	Oděvní řemesla.....	34
2.6.1	Kloboučníci.....	34
2.6.2	Krejčí	34
2.6.3	Ševci.....	35
2.6.4	Kožešníci	35
2.7	Stavební řemesla z kamene a hlíny	36
2.7.1	Zedníci a kameníci.....	36
2.7.2	Cihláři	36
2.8	Řemesla zpracovávající hlínu	37
2.8.1	Hrnčíři	37
2.8.2	Kamnáři	37
2.9	Ostatní řemesla.....	38
2.9.1	Bradýři a lazebníci	38
2.9.2	Mydláři a voskaři	38
2.9.3	Perleťáři	39
2.9.4	Skláři	39
2.9.5	Uhlíři.....	39
3	Současná situace řemesel na Vysočině.....	40
PRAKTICKÁ ČÁST		42
4	Příručka.....	42
4.1	Okres Havlíčkův Brod.....	42

4.1.1	Havlíčkův Brod.....	42
4.1.2	Ledeč nad Sázavou	43
4.1.3	Světlá nad Sázavou	44
4.1.4	Chotěboř.....	44
4.1.5	Tasice	45
4.2	Okres Jihlava.....	45
4.2.1	Jihlava	45
4.2.2	Polná	48
4.2.3	Třešť.....	49
4.2.4	Brtnice.....	50
4.2.5	Telč	51
4.2.6	Roštejn	53
4.2.7	Horní Dubénky	54
4.3	Okres Pelhřimov.....	55
4.3.1	Žirovnice.....	55
4.3.2	Kamenice nad Lipou.....	56
4.3.3	Počátky.....	57
4.3.4	Orlík nad Humpolcem	58
4.3.5	Pacov.....	58
4.4	Okres Třebíč.....	58
4.4.1	Moravské Budějovice	58
4.4.2	Jemnice	59
4.4.3	Třebíč	60
4.4.4	Náměšť nad Oslavou.....	60
4.4.5	Dalešice.....	61
4.4.6	Příložany	62
4.5	Okres Žďár nad Sázavou.....	62
4.5.1	Hamry nad Sázavou	62
4.5.2	Nové Město na Moravě.....	63
4.5.3	Svratka	63
4.5.4	Velké Meziříčí	64
4.5.5	Bystřice nad Pernštejnem.....	64
4.5.6	Karlov	65
5	Zájezd.....	66

5.1	Segmentace	66
5.2	Program zájezdu.....	67
5.2.1	Den první	67
5.2.2	Den druhý	67
5.2.3	Den třetí	68
5.3	Topografická příprava.....	68
5.4	Chronologická příprava.....	70
5.5	Organizační zabezpečení služeb	71
5.6	Kalkulace zájezdu	72
5.6.1	Nepřímé náklady.....	72
5.6.2	Přímé náklady na jednotlivce.....	75
5.6.3	Prodejní cena zájezdu	76
5.7	Propagace	77
5.8	Shrnutí zájezdu.....	78
6	Závěr	79
7	Použitá literatura	81
7.1	Seznam bibliografických zdrojů	81
7.2	Elektronická kniha	82
7.3	Seznam internetových zdrojů.....	82
	Seznam příloh	88

Seznam tabulek

Tabulka 1: Itinerář zájezdu	69
Tabulka 2: Časový harmonogram.....	70
Tabulka 3: Výpočet stravného, krácení	73
Tabulka 4: Výše stravné pro řidiče a průvodce	73
Tabulka 5: Nepřímé náklady na dopravu.....	74
Tabulka 6: Nepřímé náklady na průvodce	74
Tabulka 7: Celkové nepřímé náklady a náklady na jednotlivce	75
Tabulka 8: Vstupné.....	75
Tabulka 9: Přímé náklady na jednotlivce	76
Tabulka 10: Celkové náklady na jednotlivce.....	76
Tabulka 11: Prodejní cena zájezdu	76
Tabulka 12: Úprava ceny o zaokrouhlení marže	77

Prameny tabulek

Všechny tabulky jsou prací autorky.

Úvod

Cílem této bakalářské práce je přiblížit čtenářům současná, ale i zaniklá a zanikající řemesla, která byla a jsou nedílnou součástí Kraje Vysočina. V teoretické části jsou tato řemesla rozdělena podle oboru zpracování. V práci je proto uvedeno 9 podkapitol, které třídí řemesla na kovo zpracující, dřevozpracující, potravinářská, oděvní, textilní, stavební, zpracovávající kůži a kosti, zabývající se hlínou a ostatní řemesla. V této části jsou uvedeny základní informace o výrobních procesech, zhotovovaných výrobcích a místech působnosti řemeslníků. Teoretická část dále obsahuje informace o právní úpravě od počátků podnikání a popisuje současnou situaci řemesel v kraji.

Praktická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol. Cílem první části je připravit příručku mapující současná řemesla v Kraji Vysočina. V souvislosti s cestovním ruchem jsou tak do příručky zařazena muzea, kde se návštěvník může dozvědět informace o nejvýznamnějším řemesle v jeho regionu či o pracovních postupech a výrobcích obecně. Dále jsou v příručce uvedeny akce související s řemesly, které se v Kraji Vysočina konají. Na nich si návštěvník může zakoupit rukodělné výrobky či si v některých případech vyzkoušet výrobu osobně. Jedním z výsledků práce bude příručka v grafické podobě, která může sloužit nejenom organizacím pracujících v cestovním ruchu, ale i jednotlivcům, kteří si podle ní budou moci naplánovat výlet a ten uskutečnit.

V druhé části je sestavený poznávací zájezd po těchto řemeslných střediscích. Z mně dostupných informací zatím takovýto druh zájezdu není v nabídkách našich cestovních kanceláří. Z pravidla se v této oblasti zaměřují na památky UNESCO a Jihlavu. Zájezd by proto mohl být pro potencionální účastníky atraktivní a vést k rozvoji domácího cestovního ruchu. Zájezd je sestaven tak, aby zachytil všechny hlavní oblasti řemesel a prezentoval je alespoň jedním oborem z dané činnosti. Účastník tak může získat ucelený pohled na historický vývoj řemesel na územní oblasti dnešního Kraje Vysočina. Je důležité si uvědomit, že tento kraj je vhodným místem pro aktivně strávenou dovolenou. Výstupem druhé části je tedy sestavení nového produktu cestovního ruchu včetně programu, itineráře, harmonogramu a kalkulace cen, který může cestovní kancelář zařadit do své nabídky. Takto sestavený zájezd je ideální pro střední školy s povinnou praxí. Neznačená to však, že by se jej nemohly zúčastnit i jiné segmenty trhu. Zájezd se dá vždy, i za pomoci příručky, změnit podle požadavků cílové skupiny.

Záměrem práce je zvýšit atraktivnost Kraje Vysočina a současně tak dosáhnout vyšší návštěvnosti v tomto regionu. Dále je snahou zviditelnit řemesla a zdůraznit tak jejich význam pro regiony i celý stát. Můžeme totiž usoudit, že řemesla tvoří přidanou hodnotu jednotlivých lokalit a mohou tak zvyšovat jejich konkurenceschopnost.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Právní úprava v oblasti řemesel

Vysočina byla osidlována výrazně později, než ostatní oblasti našeho státu. Bylo to dáno především hustým zalesněním, kopcovitou krajinou a malou zemědělskou úrodností. V 11. a 12. století vznikaly různé osady a výraznější kolonizace proběhla až ve 13. století, a to v důsledku rozvoje měst. [15]

Podle Janáčka [1962, str. 12-32] je tedy zřejmé, že řemeslná výroba se začala rozvíjet až později. To především ve městech, kdy se během druhé dělby práce stalo město střediskem řemesel a vesnice centrem zemědělství. Produkty byly vzájemně nabízeny na místním trhu. Vztahy mezi městem a vesnicí upravovalo *právo míle*. To říkalo, že zemědělci v okruhu jedné míle okolo města náleží jenom místnímu trhu uvnitř hradeb. Dle Janotky a Linharta [1984, str. 184] se mílové právo lišilo podle oblastí i podle časových období. Například Přemysl Otakar II. stanovil českou míli na 7,53 km. Městskému obyvatelstvu byl díky tomuto právu zaručen pravidelný přísun potravin z venkova.

Pro řemeslníky bylo velice důležité, aby město mělo *právo pořádat trhy*, a oni tak mohli prodávat své výrobky. Mezi nejstarší smlouvy patřila smlouva směnná a trhová. Roku 1579 byl vydán zákoník „Práva městská Království českého“, kde byly upraveny vztahy mezi prodávajícími a kupujícími, soudnictví, právo věcné, závazkové či majetkové. Tento zákoník, v určité míře platný až do roku 1811, zaručoval jednotný výklad práv a soudů ve všech městech. Hlavními osobnostmi v oblasti práva byli konšelé. Ti určovali, jak se mají řemeslníci na trzích chovat, stanovovali ceny zboží, aby kupující nebyli šizeni, a vydávali řády o ochraně kupujících. Řemeslníci byli kontrolováni, zda se řídí těmito ustanoveními. Jestliže byly objeveny špatné míry, váhy či potraviny falšované jiným zbožím, byl řemeslník odsouzen a předán katovi. Podle závažnosti trestu byla vypočítána peněžní pokuta a nepoctivci byla useknuta ruka či vyměřen jiný trest. [16]

Aby mohla být provozována některá řemesla, musel král městům udělit dále uvedená práva.

- *Právo várečné* se podle Hoffmanna [1992, str. 238-239] udělovalo celému městu. Na každého obyvatele vlastního dům se vztahovalo právo vařit pivo.
- Pro rozvoj těžebního řemesla na Vysočině byl důležitý rok 1249, kdy podle Pospíchalové [1999, str. 66-76] Jihlava obdržela *horní právo*. Kromě využívání nerostného bohatství zde bylo stanoveno, že Jihlava vykonává soudnictví v horních věcech.

Jak je uvedeno výše, konšelé mohli soudit nepoctivé řemeslníky. Tato pravomoc byla převzata cechovními organizacemi. Janáček [1963, str. 98-116] uvádí, že do cechů se organizovali nejenom řemeslníci dle oborů, ale existovaly i sdružené cechy různorodých řemesel. Vždy to bylo za účelem zkvalitnění výroby. Každý cech měl stanovená svá práva a povinnosti. Smyslem bylo hájit zájmy svých členů. Mezi nejhlavnější práva patřil zákaz provozování řemesla nečlenem cechu. Povinností cechmistrů bylo kontrolovat *kvalitu* při výrobě i na místním trhu a *cenu*, za kterou byly výrobky prodávány. Města tedy měla ulehčenou práci ve vybírání daní a při kontrole výrobců a cechy neměly žádnou konkurenci. Tato cechovní výsada zaručovala spotřebitelům, že ceny prodáváných výrobků budou stanoveny cenovým sazebníkem, a proto nebudou hrozit na trzích nečekaná zdražování. [16]

Roku 1811 byl vydán významný patent, a to *Všeobecný zákoník občanský*. V něm byly upraveny podmínky pro uzavření smluv (trhová, směnná) a náhrady škody při jejich porušení. Zákoník byl platný dalších 139 let.

Kdy vznikl na Vysočině první cech, není známo. Jisté ale je, kdy cechy zanikly. Roku 1859 byl císařem Františkem Josefem I. zaveden živnostenský řád, který označil řemesla za svobodná, a od té doby jsou každým provozovaná na živnostenský list. Za toto zavedení mohly cechy samy. Již v průběhu staletí byly varovány, aby omezily své pravomoci a začaly prosazovat nové technologické postupy. Díky císařskému patentu z téhož roku se však zaniklé cechy mohly sdružovat do společenstev, ovšem se značně omezenými právy. V živnostenském řádu byla stanovena základní práva a povinnosti pro provozování živností (označení prodejen, hygienické podmínky). Dozor na dodržování těchto pravidel převzal živnostenský úřad. Řád platil i za dob Československa, a to až do roku 1965. Šízení zákazníků již nebylo trestáno katovským řemeslem, ale na základě trestního zákona č. 117/1852, byla živnostníkovi po třetím provinění živnost odebrána. Spotřebitel se již od roku 1876 mohl proti rozsudku

odvolávat u soudu. Práva spotřebitelů byla chráněna i jinými zákoníky, a to například zákonem o obchodu s potravinami, vínem, o výčepních sklenicích, aj. [16]

Nový zákon o podnikání prošel řadou úprav a konečná verze přišla v platnost roku 1991, od kdy se řemesla řídí podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Přímo s cestovním ruchem ovšem souvisí pouze v části C hostinská činnost. [9]

Z hlediska legislativy nestačí upravovat pouze obchodní vztahy mezi živnostníky a státem navzájem, ale také je kladen čím dál větší důraz na ochranu spotřebitele. Obchodně-spotřebitelské vztahy byly dlouhou dobu zahrnovány právě jako okrajové části živnostenského zákona či obchodního zákoníku. Roku 1992 byl vydán samostatný zákon zaměřený přímo na ochranu spotřebitele, a to zákon č. 634/1992 Sb. [9]

2 Historie řemesel na Vysočině

2.1 Kovodělná řemesla

2.1.1 Kováři

Kovářství lze považovat za nejstarší kovodělné řemeslo, od kterého se většinou ve 14. století oddělili další specializovaní řemeslníci. Hlavní náplní činnosti byla výroba nástrojů pro zemědělství, jako byly kosy, srpy, pily, sekery, kladiva, kleště a jiné. To je podle Janáčka [1963, str. 6, 14-16] také důvod, proč každá vesnice měla svého kováře. Kovářské řemeslo se pak podle Janotky a Linharta [1987, str. 20-32] dělilo na bílé a černé. Všechny výše uvedené vyráběné předměty se řadily ke kovářskému dílu bílému. Černé je nazýváno pro kování vozů a koní. Kováři zpracovávali železo převážně za horka. Výhně byly na Vysočině vyhřívané hlavně dřevěným uhlím, kterého bylo díky rozsáhlým lesnatým porostům dostatek. Z výhně kovář vytáhl na kleštích železo a do potřebného tvaru jej na kováččině vykoval pomocí různých druhů kladiv.

Kováři se sdružovali do cechů nejenom s ostatními kováři, ale i s řemeslníky z jiného oboru zpracování, například s koláři, kterým kovali obruče na loukoťová kola. Výskyt kovářského cechu či s ním sjednocených řemesel (koláři, kosaři, truhláři, bednáři, bečváři, sklenáři) byl v Bystřici nad Pernštejnem, Brtnici, Černovicích, Červené Řečici, Golčově Jeníkově, Habrech, Havlíčkově Brodě, Humpolci, Chotěboři, Jihlavě, Kamenici nad Lipou, Krucemburku, Moravských Budějovicích, Náměšti nad Oslavou,

Nové Cerekvi, Novém Městě na Moravě, Pacově, Pelhřimově, Počátkách, Polné, Přibyslavi, Světlé nad Sázavou, Telči, Třebíči, Třešti, Velké Bíteši, Větrném Jeníkově, Žďáře nad Sázavou a Žirovnici. [1], [2]

Kovářství bylo hlavním řemeslem, od kterého se především ve městech oddělila celá řada jiných specialistů. Již samotné jméno řemeslníka pak naznačovalo, co daný jednatlivec vyráběl.

- Jak uvádí urbář žďárského kláštera z roku 1407, působili ve Žďáře nad Sázavou řemeslníci zvaní *nožíři*. Ti vyráběli nože a dýky různých tvarů a velikostí. O sto let později vyráběl ve Žďáře kordy, meče a další ruční sečné zbraně *mečíř*. [7]
- Řemeslo *kosařské* se spíše rozvíjelo na vesnicích, kde byl zapotřebí kovář specialista na kosa, srpy a další zemědělské nářadí. Ve sdruženém cechu s dřevozpracujícími řemesly, kvůli zajištění násad, se kosaři vyskytovali v Habrech, Telči a Třešti. [1], [2]

2.1.2 Hamerníci

Hamerníci, jak podotýká Janotka a Linhart [1984, str. 92], byli specializovaní kováři, kteří pracovali v hamrech. Hamry byly umístěny blízko vodního toku a jejich nedílnou součástí byla vodní kola. Ta byla díky vodě uvedena do chodu a rozpohybovala tím mechanismus rozdmýchávání výhně, brusu na zabroušení výrobků a bucharu. Buchar je typ velikého kladiva, který dopadal na kovářskou kladinu, a tak místo hamerníka koval železo. Na Vysočině bylo hamernictví velice rozšířeným řemeslem. Podle místa působení těchto kovářů bylo pojmenováno například město Hamry nad Sázavou [17]. Hamerníci dále pracovali ve Žďáře nad Sázavou. [7]

2.1.3 Podkováři

Podkováři, jak to definují Janotka a Linhart [1987, str. 32-36], se řadili především mezi městská řemesla. Na vesnicích si kvůli menší potřebě dělali podkovy kováři sami. Cech proto utvářeli pouze ve městech. Bylo tomu tak například v Jihlavě, kde byla první cechovní pečeť, která se dodnes dochovala, vydána již roku 1500 [2]. Dále podkováři pracovali v Moravských Budějovicích. [14]

2.1.4 Zámečníci a hodináři

Od kovářského řemesla se ve 12. století oddělili specialisté zámečníci, kteří svoji činnosti zastávali především ve městech. Jak uvádí knihy od Janotky a Linharta [1984, str. 20-32 a 1987, str. 157-158], obě profese se však navzájem silně prolínaly. Prací zámečníků bylo také zhotovovat dílo ze železa, ale jednalo se především o jemnější práci za studena, kdy zámečník železo piloval, řezal a vrtal. Zámečníci vyráběli hlavně zámky a klíče, později i panty, kliky, ručnice, pušky a veliké hodiny. To je také důvod, proč se do zámečnického cechu připojovali orlojáři či ručníkáři, jak tomu bylo v Havlíčkově Brodě či Pacově. [1]

Samostatný cech zámečníků byl v letech 1786–1860 v Jihlavě, jinak se slučovali s jinými řemesly. Město od města se to lišilo počtem řemeslníků v jednom cechu. Nejčastěji to byli kováři, koláři, bednáři, sklenáři, truhláři či klempíři. Takto utvořené cechy byly například v Černovicích, Červené Řečici, Humpolci, Jaroměřici nad Rokytnou, Moravských Budějovicích, Novém Městě na Moravě, Počátkách, Příbyslavi, Telči, Třešti, Větrném Jeníkově a Želetavě. [1], [2]

Jako další typ specializovaného řemeslníka se dá uvést hodinář, který se odloučil od zámečníků. Hodináři vytvářeli velice jemnou práci, a to hodinové strojky malých hodin. Velké věžní hodiny pak sestrojovali orlojáři využívající znalostí astronomie. Do 17. století se jednalo především o městské řemeslo, protože hodiny byly velice drahé. Své hodináře mělo město Polná a Moravské Budějovice. [39], [14]

2.1.5 Klempíři

Samostatné klempířské řemeslo se podle Janotky a Linharta [1987, str. 36-41] začalo rozvíjet až v 16. století, kdy se odloučilo od flašnéřů, řadící se mezi další kováře specialisty. Flašnéři vyráběli hlavně flaše, tedy různé lahve a nádoby. Rozdíl mezi těmito dvěma řemesly spočíval především v tom, že klempíři pracovali pouze s plechem bílým. To znamená, že vytepané předměty potírali roztaveným cínem. Hlavní činností klempířů bylo vyrábět předměty pro potřeby domácností (lampy, hrnce, poklice, talíře, pekáče), nádoby do koupelen, klozetů a prádelen. Dále pak pro stavební účely (žlaby, odpadní roury, okapy) a ozdoby na fasády a střechy (plechové věžičky, hlavice, ozdobné desky). Klempíři prováděli i práce pokrývačské. Například na pokrytí

svatovítské pražské věže pracoval roku 1563 mistr Hadler z Jihlavy. V období první republiky se klempířství stalo nejdůležitějším řemeslem ve Svatce a jejím okolí. [4]

2.1.6 Havíři a minciři

Jak uvádí Pospíchalová [1999, str. 3-10, 18-19, 24, 52], díky objevení rudného revíru a brzkému obdržení horního práva, se ve 13. století Jihlava stala nejbohatším a nejvýznamnějším městem v Českých zemích. Důležitá ložiska stříbra byla v Jihlavě a jejím nejbližším okolí, tedy Třešti, Kamenné, Hubenově, Dolní Cerekvi, Brtnici, Komárovicích, Malém Beranově a v okolí Havlíčkova Brodu a Pelhřimova. Na Českomoravské vrchovině se těžilo i zlato, a to u Humpolce, Golčova Jeníkova, Opatova a Želetavy. Po celé Vysočině se pak vyskytovala menší ložiska vhodná pro těžbu kovů (Třebíčsko, Bystřicko). Těžba stříbra ustala v 15. století. Až o sto let později a následně v 18. století byly doly znovu zpřístupněny. S těžbou je spojena řada řemesel, z nichž nejčetnější byli *havíři denní a noční směny*. Vytěžený materiál byl pomocí rumpálů dopravován na povrch a tříděn. Hlušina se odvážela z místa těžby a tzv. rudný materiál byl roztloukán kladivy na jemná zrna. Následně se taval s přísadou olova, aby se stříbro lépe vázalo. Neméně důležitými řemeslníky byli *tesaři*, kteří zpevňovali šachty dřevěnými kůly, aby se nezasypávaly.

Od roku 1249 měla Jihlava, jak uvádí Jaroš [1999, str. 13], právo razit mince. Stříbro se tedy zpracovávalo přímo v královské jihlavské mincovně, což byl další významný příjem do městské pokladny. *Minciři* zde razili tehdejší platnou měnu pro české země, tzv. brakteáty a moravské denáry. Zlato a stříbro nebylo zpracováváno pouze mincovnami, ale bylo dováženo také *zlatníkům*, kteří z nich dělali různé šperky, jako například zlatníci v Třebíči. [11]

2.1.7 Kovolitci

Podle Janotky a Linharta [1987, str. 57-59] platí, že kovolitectví se řadilo k nejstarším řemeslům na Vysočině. Litím kovů do forem všech velikostí a tvarů kovolitci zhotovovali různé předměty. V průběhu 14. a 15. století se pak od nich odloučila řada specialistů.

Cínové zboží bylo od 14. století v Českých zemích velice oblíbené, protože se dalo lehce zdobit. Lidé ale nevěděli, že je velice škodlivé, jelikož příměs olova a cínu mohla

vést k otravě. Přesto již kovolitci nestačili plnit poptávku. A tak vznikla dvě nová řemesla, a to konváři a cínaři. Jejich problematikou se zabývají Janotka a Linhart [1987, str. 60-64], kde tvrdí, že to bylo sice pojmenování pro dva řemeslníky, ale oba zhotovovali stejné zboží stejným způsobem. Řemeslníci si cín připravovali sami a s přídavkem olova jej roztavený lili do připravených hliněných forem. Cínovou nádobu následně tepáním dotvořili. Výrobky se daly rozdělit do dvou základních potřeb. *Kuchyňské a domácí předměty* – od misek, talířů, příborů, džbánů, korbělů přes cínové vojáčky, svícny až k umyvadlům. *Kostelní nádoby* – křtitelnice, pečetidla, nástěnné ozdoby a lampy. Cínaři působili v Jihlavě [25] a Havlíčkově Brodě [19].

Dalším rozšířeným a neméně významným městským řemeslem bylo zvonařství. Dle Janotky a Linharta [1984, str. 159-160] je zřejmé, že se tajemství výroby zvonů předávalo z generace na generaci. Každý mistr měl svůj postup, jak zvon odlít. Nejčastěji se používal bronz, tedy slitina cínu a mědi, protože měl nejzvučnější hlas. Rztavený kov se lil do pískových či hliněných forem. Po vychladnutí se připevnilo železné srdce zvonu a vnější plášť se dozdobil. Roku 1330 byl odlit zvon Vilém v Havlíčkově Brodě, jeden z nejstarších funkčních zvonů v Čechách. [19]

Mezi kovolitecká řemesla se řadili i *puškaři*, tzv. mistři velké střelby. Ti litím železa či bronzu vyráběli zbraně na střelný prach podobné dělům. Puškaři z Pelhřimova byli v období válek najímáni na řízení vojenských střel. [1]

2.1.8 Specializovaní kovozpracující řemeslníci

V následujícím výčtu jsou uvedeni specializovaní řemeslníci, kteří se, jak podotýká Janotka a Linhart [1984, str. 170, 176, 182], vyskytovali především ve městech.

- Práce *kotlářů* se dá velmi špatně vymezit, protože se o jejich činnost vyskytuje málo dokumentů. Co se však ví, je to, že vyráběli malé měděné kotlíky do kuchyní a pro potřeby sládků velké kotle. Svého vlastního kotláře měly například Moravské Budějovice.
- Pilníky kulaté, ploché či čtvercové byly vyráběny *pilníkáři* z Moravských Budějovic.
- *Zbrojíři* v Moravských Budějovicích nejenom vyráběli novou výzbroj a zbraně, ale starali se i o jejich údržbu. [14]

2.2 Dřevozpracující řemesla

2.2.1 Tesaři

Z knihy od Janotky a Linharta [1984, str. 104-120] vyplývá, že tesařská dílna zahrnovala všechny dřevařské práce. Tesaři museli být nejenom fyzicky zruční, ale byla zapotřebí i velká představivost. Působili totiž nejen jako architekti, ale současně si sami pečlivě vybírali správné dřevo, z kterého připravovali kůly či trámy na stavbu. Z naimpregnovaných kusů dřeva stavěli mosty, ploty, věže kostelíků, domy, roubenky a k tomu nezbytné lešení. Zhotovovali i jednoduchý nábytek. Ten však byl nahrazen propracovanějším, který vytvářeli specialisté od nich odloučení ve 12. století.

Můžeme tedy říct, že tesaři zajišťovali téměř vše, a proto byli nezbytnou součástí obyvatelstva v každé obci či městě. Vlastní cechovní organizace tesařů byla jenom v Jihlavě, Pacově, Pelhřimově a Třebíči. Cechy sdružených řemesel s kameníky, zedníky, bednáři či kováři, se utvořily v Černovicích, Červené Řečici, Havlíčkově Brodě, Horní Cerekvi, Jaroměřici nad Rokytnou, Ledči nad Sázavou, Lipnici nad Sázavou, Moravských Budějovicích, Novém Městě na Moravě, Počátkách, Polné, Světlé nad Sázavou a Třešti. Hlavním důvodem těchto sdružení byla vzájemná pomoc řemeslníků při konstrukci staveb. [1]

2.2.2 Stolaři a truhláři

Podle Janáčka [1963, str. 47-48] se ve 12. století od tesařů odloučili stolaři. Ti vyráběli náročnější a zdobenější nábytek. Stejně jako v jiných odvětvích, i zde o sto let později začala vznikat specializovaná řemesla. Jednalo se o řemeslníky méně významné a velice ojedinělé. Byli to například stoličníci, postelníci, kolebečníci a mísaři.

Mezi výše oddělené specialisty se dají počítat i *truhláři*, ovšem jejich produkce byla mnohem důležitější. Truhláři vyráběli nábytek, ale hlavním zaměřením byly intarzované truhly. Z archívu badatelny vyplývá, že se truhláři často organizovali do cechů s jinými řemeslníky, jako byli kováři, sklenáři či zámečníci. Důvod byl prostý. Truhly měly ozdobné kování či mohutné zámky, a tím si truhláři zajišťovali rychlejší a kvalitnější výrobu. Spojený cech byl v Červené Řečici, Havlíčkově Brodě, Humpolci, Jaroměřici nad Rokytnou, Krucemburku, Moravských Budějovicích, Pacově, Počátkách, Přibyslavi, Telči, Třešti, Třebíči, Velkém Meziříčí, Větrném Jeníkově a Želetavě. [1]

2.2.3 Bečváři a bednáři

Mezi bečváři a bednáři často docházelo k záměně jejich práce. Z knihy od Janotky a Linharta [1987, str. 141-144] vyplývá, že zásadní rozdíl byl v druhu použitého dřeva a konečné úpravě dřevěných výrobků.

Bečváři, pracující ve Žďáře nad Sázavou [7], zhotovovali především kádě, okovy a na výrobu časově náročné sudy na pivo či víno. Používali tvrdé dubové dřevo, tzv. černé a své výrobky pobíjeli kovovými obručemi. To je důvod, proč se do cechů organizovali s kováři, jako tomu bylo například v Žirovnici. [1]

Bednáři z Polné [39] zpracovávali měkké dřevo, tzv. bílé, kterým byl smrk a borovice. Dřevěné nádobí, jako byly necky, dřezy, putny, konve, vědra a máselnice, pobíjeli dřevěnými obručemi z lísky, habru či břízy. Samostatný cech bednářů se vyskytoval v Třebíči a Velké Bíteši. Mnohem častěji působili ve sdruženém, a tak byl bednářsko-kovářsko-kolářský cech v Havlíčkově Brodě, Humpolci, Moravských Budějovicích, Novém Městě na Moravě, Pacově, Počátkách, Přibyslavi, Telči, Třešti, Velkém Meziříčí, Větrném Jeníkově a Želetavě. [1]

2.2.4 Koláři

Knihy od Janotky a Linharta [1987, str. 126-131] uvádí, že výrobkem kolářů nebylo jenom kolo, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale že zhotovovali také saně, lyže, trakaře, pluhy, dřevěné vozy (tzv. pivné, do lesa, formanské) a násady na hospodářské nářadí (hrabě, lopaty). K tomu používali všechny druhy stromů rostoucích na Vysočině, ovšem dříví na loukotě bývalo spíše bukové. Jejich nejdůležitějším nástrojem byl ohýbač na výrobu kol. Koláři šli ruku v ruce s kováři. Důvod byl jednoduchý. Kolář vyráběl kola, která mu kovář okoval. Výskyt tohoto typu cechu je již uveden v bodě 2.2.3 Bečváři a bednáři na str. 24. Své dílny měli koláři také v Polné [39] a ve Žďáře nad Sázavou [7].

2.2.5 Řezbáři

Dvěstěletou tradici řezbářství má na Vysočině *beltémářství*. Řezbáři vyřezávali dřevěné figurky nejčastěji z lipového dřeva. Z knihy od Kokeše a Novákové [2009, str. 5-24] vyplývá, že si betlémy začali vyřezávat místní lidové řezbáři ve volných chvílích

do svých obydlí i kostelů a betlémy se tak staly nedílnou součástí Vánoc. Typickými betlemářskými městy byla Jihlava, Třebíč a Třešť, která se označuje jako „město betlémů“. Mezi řezbáři nelze opomenout ani na *dýmkaře* z Třebíče. Ti vyřezávali dřevěné dýmky, které dostaly název podle města původu, tedy Třebíčky. Jednalo se o ruční práce zpracované do toho nejmenšího detailu. [12]

2.3 Potravinářská řemesla

2.3.1 Řezníci

Z knihy od Janotky a Linharta [1984, str. 29-33] je zřejmé, že řeznické řemeslo bývalo jedno z nejpočetnějších. Postup práce řezníka a porážky zvířat se neměnil po celá staletí. Řezníci se zabývali výběrem vhodného kusu dobytka, jeho porážkou a výsekem, a oni sami nebo specialista zvaný uzenář masné výrobky zpracovávali. Zboží dále prodávali na trzích nebo v masných krámech, kdy takový zachovalý komplex se nachází v Moravských Budějovicích.

V následujícím výčtu jsou uvedena města, kde byli řezníci organizováni v cechu: Bystřice nad Pernštejnem, Dolní Cerekev, Havlíčkův Brod, Humpolec, Jihlava, Kamenice nad Lipou, Ledec nad Sázavou, Lipnice nad Sázavou, Náměšť nad Oslavou, Pacov, Pelhřimov, Počátky, Polná, Přibyslav, Telč, Třebíč, Třešť, Velká Bíteš, Velké Meziříčí a Žďár nad Sázavou. [1]

2.3.2 Sladovníci, sladomelové a sládci

Aby mohli kdysi ve městě vařit pivo, museli obdržet právo várečné, které bylo nejčastěji udělováno městům královským. Pokud toto privilegium získali, mohl kdokoli, kdo vlastnil ve městě dům vařit pivo. Toto právo bylo dle Langerové [2004, str. 50, 92, 107] například uděleno ve 14. století Jihlavě, Havlíčkovu Brodu a o dvě století později Humpolci.

Pokud bylo pivo vařeno ve velkém množství, dal se výrobní proces podle Janotky a Linharta [1987, str. 113-118] rozdělit do tří etap. První část zajišťovali *sladovníci*, kteří se starali o slad. Máčeli ho, aby naklíčil, a poté řádně sušili. Usušený slad předali *sladomelovi* nebo *mlynářovi*, který ho namlel ve mlýně. Nakonec byly pytle odvezeny do pivovaru, kde *sládci* ze sladu spolu s vodou, chmelem a ostatními ingrediencemi

pivo vařili. Dělala se dvě základní piva - bílé z pšenice a černé z ječmene. Při tomto výrobním procesu se řemeslníci sdružovali do tzv. sladovnických cechů, které byly v Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Ledči nad Sázavou, Telči a Velkém Meziříčí. [1]

Pivo se skladovalo v sudech, které vyráběli bečváři a bednáři. Sudy z pivovarů odvážel šrotýř, který je skladoval ve sklepích. K tomuto účelu například sloužilo jihlavské podzemí. V dokumentech města Žďáru nad Sázavou je doklad o šrotýři z 16. století. [7]

2.3.3 Mlynáři

Jak poukazuje Winter [1909, str. 637-644], práce mlynářů nespočívala pouze v mletí sladu a obilného zrna na kroupy, krupici a mouku, ale mlynáři museli také umět postavit mlýn, mosty přes řeky či přivést vodu do studní a zahrad. Mlynářské řemeslo patřilo k nejrozšířenějším a z hlediska obživy k nejdůležitějším. Mlýny se nacházely po celé Vysočině. Jejich provoz ale nebyl vůbec laciný, a proto je mlynáři většinou nevlastnili, pouze pronajímali. Janotka a Linhart [1984, str. 34-41] dělí mlýny podle jeho polohy a způsobu pohonu. Především se jednalo o větrné mlýny kruhového tvaru, tzv. holandské a čtyřbokého tvaru, tzv. beranové a o vodní mlýny potoční a říční. Větrné mlýny bývaly méně užitečné, protože vítr na Vysočině nefoukal tak silně. Způsob mletí obilí byl ovšem stejný. Obilí se vsypalo mezi dva mlýnské kameny umístěné v lubě (dřevěný kryt). O spodní pevně ukotvený kámen narážel vrchní, a tím obilí rozdobil.

Samostatný cech mlynářů byl v Černovicích, Červené Řečici, Habrech, Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Ledči nad Sázavou, Náměšti nad Oslavou, Novém Městě na Moravě, Pacově, Pelhřimově, Počátkách, Světlé nad Sázavou, Třebíči a Velkém Meziříčí. [1]

2.3.4 Pekaři

Pekařské řemeslo úzce navazuje na mlynářské. Pokud měl mlýn dostatečné prostory, pečivo se peklo rovnou zde. Proto se pekaři a mlynáři často sdružovali do společného cechu. Výčet následujících měst je obsáhlý, a města jsou rovnoměrně rozmístěna po celé Vysočině. Bylo tomu tak v Dolní Cerekvi, Chotěboři, Golčově Jeníkově, Jaroměři nad Rokytnou, Kamenici nad Lipou, Krucemburku, Lipnici nad Sázavou, Polné, Přibyslavi, Telči, Třešti, Velké Bíteši a Větrném Jeníkově. [1]

Jak uvádí Janotka a Linhart [1984, str. 42], pracovní postup pekařů zůstával po staletí stejný. Aby pekaři získali těsto na chleba, mouku zadělávali vodou a kváskem. Housky, rohlíčky či preclíky se pekly z mouky, mléka a droždí. Po vykynutí se těsto vložilo do pekařské pece vytápěné dřevem. Některé zboží bylo natolik žádané, že se od pekařů odloučili specialisté, kteří pekli jenom jeden druh pečiva, a podle toho byl odvozen název jejich řemesla. Lidé si mohli koupit pečivo od caletníků, kobližníků či mazanečníků. Například v Moravských Budějovicích působili pekaři, kteří pekli oplatky, tedy *oplatečníci*. [14]

Pekařské řemeslo se vyskytovalo hojně po celé Vysočině. Pekař byl v každé obci, na faře a panství. V cechu byli v Ledči nad Sázavou, Moravských Budějovicích, Náměšti nad Oslavou, Novém Městě na Moravě, Počátkách, Třebíči a Velkém Meziříčí. Zvláštní cechy utvořili pekaři v Jihlavě. Zde své artikule získal cech pekařů bílého pečiva z pšeničné mouky a cech pekařů černého pečiva z žitné mouky. [1]

2.3.5 Perníkáři

Na Vysočině se jako specializovaní pekaři nejvíce rozvinuli perníkáři. V knize od Linharta a Janotky [1984, str. 49-52] se dozvídáme o činnosti těchto řemeslníků. Od pekařů se lišili tím, že do těsta přidávali med a různé koření, jako byla skořice, vonné byliny, zázvor, anýz, hřebíček či koriandr. Další rozdíl byl v tom, že těsto netvarovali ručně, ale vtlačovali ho do perníkářských formiček nejrůznějších tvarů. Během pečení je potírali vajíčkem a po vychladnutí barevnými cukrovými polevami pro vykreslení tvaru. Na jarmarcích a trzích prodávali perníkáři své figurky s náboženskými motivy, ale i srdíčky, kohoutky, kavalíry či panenkami řemeslníci z Polné [39], Kamenice nad Lipou [48], Moravských Budějovic [14] a Žďáru nad Sázavou [7]. Perníkáři se sdružovali do cechů s pekaři. Tak tomu bylo v Havlíčkově Brodě, Pacově, Pelhřimově a Třebíči. [1]

2.4 Textilní řemesla

2.4.1 Soukenictví

Kvůli tvrdým životním podmínkám se na Vysočině nejvíce dařilo chovu ovcí. To je také důvod, proč se zde soukenictví stalo jedním z nejvýznamnějších řemesel

v oblasti obživy mnohých obyvatel. Jak uvádí Janotka a Linhart [1984, str. 85], rozvíjet se začalo již ve 13. století, kdy král Přemysl Otakar II. pozvedl úroveň českého soukenictví tím, že pozval do Čech soukeníky z Flander. První zmínka o statutu cechu jihlavských soukeníků pochází podle Jaroše [1999, str. 17] z roku 1349. Největší rozmach je ale zaznamenán poté, kdy je na Vysočině vytěženo stříbro, a soukenictví se začíná věnovat mnohem více lidí. Mezi další soukenické centrum patřilo, jak uvádí Langerová [2004, str. 90-91], oblast Zálesí v humpoleckém kraji. Soukenické cechy se vyskytovaly Bystřici nad Pernštejnem, Havlíčkově Brodě, Chotěboři, Jaroměřici nad Rokytnou, Kamenici nad Lipou, Pacově, Pelhřimově, Počátkách, Polné, Telči, Třebíči, Třešti, Velkém Meziříčí, Žďáře nad Sázavou a Žirovnici. [1]

Janáček ve své knize [1963, str. 141-143, 198] uvádí, že sukno z Vysočiny bylo velice kvalitní, a proto se již v 15. století stalo nejdůležitějším druhem zboží určeným pro export do jiných zemí. Z Jihlavy se vyváželo například do Uher. Úspěch neustával ani v dalších stoletích. Specialitou bylo jihlavské vojenské sukno. Za vlády Marie Terezie měla Jihlava druhou největší produkci sukna v monarchii a v roce 1799 vyvezli soukeníci podle Jaroše [1999, str. 51] sukno za 1 milion zlatých.

2.4.2 Dělbba práce v soukenické výrobě

Z knihy od Janáčka [1963, str. 64-67] je zřejmé, že soukenická výroba byla nejlepším příkladem dělby práce. V soukenictví vznikla řada samostatných specializovaných řemeslníků, ale ti byli na sobě velmi závislí. Podle Janotky a Linharta [1984, str. 85-90] se pracovního procesu účastnili stříhačky vlny, krampléři, tkalci vlny, valcháři, česači, postřihovači a nakonec barvíři.

- *Ovčáci, stříhači a krampléři*

Soukenictví se rozvíjelo díky chovu ovcí. S tím souvisí řemeslníci zvaní *ovčáci*. Nejvýznamnější počty pastýřů hlídajících své ovce byly samozřejmě v Jihlavě a jejím okolí, kde byl dokonce založen cech ovčácký [1]. Nejdříve se muselo stádo zbavit vlny, udělat tzv. stříži ovcí a beranů. Poté *krampléři* vlnu česali, aby se lépe spřádala. Vlna byla pověšena na česacím hřebenu a pomocí dvou kramplí (ocelové hroty) se pročesávala a rovnala. Dílna pro kramplování vlny byla například v roce 1839 zřízena v Kamenici nad Lipou v místním zámku. Zanikla za pouhé čtyři roky, ale za tuto dobu zde bylo zaměstnáno okolo 230 kramplérů. [3]

- *Přadleny a tkalci vlny*

Dalším bodem procesu výroby sukna bylo spřádání vlny v přízi (nit) na kolovratu. Podle Vondruškové [2011, str. 67-68] si *přadlena* vlákna vytahovala ze svázaných pramenů upevněných na přeslici a kolovrátek sám pomocí vřetene vlákno zkrucoval a navíjel na cívku, tzv. spřádal. Na soukenickém stavu pak sukno vyráběli *tkalci vlny*. Stav fungoval na principu křížení dvou soustav nití, tzv. osnovy a útku. Sukno sundané ze stavu se ještě louhovalo v teplé vodě, následně máčelo ve studené a sušilo.

- *Valcháři*

Valcháři ručně upravovali sukno na valše ponořené v neckách ve speciálním valchovacím roztoku. Valchováním se vlákna do sebe více zaklesávala a odstranila se tak poslední špína a nečistoty. Díky tomu, že se řemeslníci v soukenické výrobě organizovali do cechů, mohli si později kupovat valchy na vodní pohon. Ty nejenom že šetřily čas, ale výroba tak byla hygieničtější, protože speciální roztok v sobě obsahoval moč. V Bystřici nad Pernštejnem cech soukeníků vlastnil dvě valchy, a to *Dolní* a *Horní valchu* pod Aušperkem. [5]

- *Česači a postřihovači*

Protože bylo sukno z valchy značně zvlněné, muselo se znovu narovnat. Tuto práci vykonávali česači, kteří se od kramplérů lišili tím, že pouze povrchově pročesávali štětkami. Načesané sukno se pak rozložilo na postřihovačském stole a zarovnálo. K tomu sloužily velké a těžké nůžky. Proces s česáním a postřihováním se někdy musel opakovat i třikrát. Postřihovači se vyskytovali i jako samostatní řemeslníci nebo v cechu s krejčími. Takovýto cech byl v Havlíčkově Brodě, Humpolci, Jihlavě, Ledči nad Sázavou, Polné, Přibyslavi a Světlé nad Sázavou. [1]

2.4.3 Tkalci

Tkalcovství se na Vysočině stalo, stejně jako soukenictví, velice brzy rozšířeným řemeslem, a to díky ideálním podmínkám pro pěstování lnu a dalších rostlinných produktů. Nejčastěji se tkaly látky ze lnu či konopí.

Celý výrobní proces, který začíná máčením lnu ve vodě, popisuje Janotka a Linhart [1984, 63-84] a Vondrušková [2011, str. 29, 166, 174-175]. Zde je zřejmé, že v této části byla nutná neustálá kontrola, aby byl len dostatečný mokrý, ale aby se příliš

nepřemočil. Poté se musel na slunci dobře vysušit. Tkalci potom len na drhlenu zbavili semínek. Dále ho lámali na trdlici a konečnou fází procesu bylo jemné pročešávání lnu hřebínkovitými vochlemi. Tímto procesem vznikla koudel připravena ke spřádání, tedy materiál k výrobě příze. Z chomáče lnu se vytahovaly nitě, které se soukaly, motaly a navíjely na vřeten. Pomocníkem u tkalců byl *přadlář*, který spřádal na kolovratu len či konopí v přízi. Příkladem může být přadlář z Moravských Budějovic [14]. Příze se poté převíjela na vratidlo tkalcovského stavu, kde se tkalo plátno.

Tkalci neboli pláteníci v cechovní organizaci působili v Dolní Cerekvi, Havlíčkově Brodě, Horní a Dolní Bobrově, Humpolci, Jaroměřici nad Rokytnou, Jihlavě, Jimramově, Kamenici nad Lipou, Novém Městě na Moravě, Novém Rychnově, Pacově, Pelhřimově, Počátkách, Přibyslavi, Telči, Třešti, Velkém Meziříčí, Větrném Jeníkově, Vojnově Městci, Želivu a Žirovnici. [1]

- *Barchaníci*

Specializovanými tkalci byli *barchaníci*. Jejich jméno je odvozeno od barchanu, tedy tkaniny ze lnu s příměsí bavlny. Někdy jsou označováni jako cíchaři, protože tento materiál byl vhodný na ložní prádlo. S barchaníky bychom se v minulosti podle Janotky a Linharta [1984, str. 71-72] mohli setkat v Jemnici.

- *Mezulánici*

S pláteníky jsou velmi úzce spojeni také mezulánici. Byl to specialista tkadlec, který vyráběl mezulán, kdy se jednalo o tvrdé a silné plátno ze lnu a konopí. Statut cechu mezulánického byl potvrzen ve Žďáře nad Sázavou opatem Edvardem Wagnerem v letech 1691 – 1705 [7].

2.4.4 Barvíři sukna a plátna

Aby byla tkanina obarvena, musela být vyvařena ve velikých nádobách v barvicím roztoku. K tomu se používaly různé rostlinné a minerální látky. Barvíři se podle Janotky a Linharta [1984, str. 83] dělili na černobarvíře a krasnobarvíře.

- *Černobarvíři* barvili na černo, hnědo a na modro, a k tomu používali borůvkovou šťávu a boryt barvířský (dvouletou rostlinu). Tři mistři tohoto řemesla působili v Třebíči [11].

- Zde také v roce 1753 vykonávali své řemeslo *krasnobarvíři*. Ti měli své látky barevné, například na žlutou používali šafrán, na červenou mořenu barvířskou a na oranžovou světlici barvířskou. Další barvíři působili například v Bystřici nad Pernštejnem [5], Moravských Budějovicích [14] a Polné [39]. Samotný cech barvířský se vyskytoval v Telči. [1]

2.4.5 Mandlíři

Tkané textilie ze lnu a konopí se mandlovaly, aby nabyly hladkosti a lesku. K tomu se podle Vondruškové [2011, str. 93-94] používaly válečky, na které se látka natočila a žehlila plochou dřevěnou deskou. Mandlíři se samostatní řemeslníci vyskytovali jenom zřídka, například v Třebíči. Zajímavostí je, že třebíčští mandlíři a barvíři spolupracovali již od roku 1608. Do společného cechu vstoupili ale až kolem roku 1680. [11]

2.4.6 Provazníci a síťáři

Provazníci podle Janotky a Linharta [1984, str. 160, 176] vyráběli provazy ze lnu, tudíž byl proces jeho zpracování stejný jako u tkalců. Po pročesání vohlemi se z pramínků splétal provaz. V 16. století se s provazníky setkáváme ve Žďáře nad Sázavou [7], a dále pak s provazníky organizovanými v cechu v Jihlavě, Telči a Třebíči. [1]

Od nich se časem odloučili *síťáři*, tedy řemeslníci zabývající se výrobou sítí pro rybáře či pro sedláky do oken. Takové síťáře mělo město Moravské Budějovice. [14]

2.5 Řemesla zpracovávající kůži a kosti

2.5.1 Koželužové

Jak uvádí Floriánová [2005, str. 73-82], je patrné, že koželužové a jircháři pařili mezi základní řemesla zpracovávající kůži. Surovou kůži (škáru) vyčiňovali v useň (hotovou kůži). Pracovní postup obou řemeslníků se liší až v samotném vydělávání kůže. Nejprve se kůže musela namočit do vápenného roztoku. Tím nabobtnala a chlupy z ní šly snadno odstranit pomocí nástroje zvaného horovač. Aby se řemeslníci zbavili vápna, nechali kůži tři dny pod tekoucí vodou. Následoval proces mízdnění, což znamenalo, že na koželužské koze se odstranil z rubu kůže podkožní tuk a zbytky blan. Odpad,

který se nazýval klišovka, se dále zpracovával (viz klišárny 2.6.7 na str. 33 a mydláři 2.8.2 na str. 38). Omykáním se zbavovali posledních zbytků podrostu a štípáním se zarovnály nerovnosti v kůži. Posledním bodem bylo činění, díky kterému se kůže zbavila posledních nežádoucích zbytků bílkovin a byla vláčná. Následovalo činění kůže pomocí třísla. To je ve vodě vylouhovaná rozdrčená kůra stromů. Tomuto řemeslu se přezdívalo černokožešníci, protože hotovou kůži barvili na černo a na hnědo. Barvy používali velice opatrně, aby nezůstávaly šmouhy. Dříve černou získávali například pomocí starého řetězu namočeného ve vodě. Hnědá se vytvářela pomocí odvaru z houby choroše. Vydělávali pevné kůže býků, krav, volů, telat, jalovic, vepřů a koní, ideální pro ševce a sedláře.

Třebíčští koželuhové měli v tomto řemesle velice silnou tradici. Poznatky si předávali z generace na generaci, jako například v rodině Martina Hasseka, který byl již sedmým koželuhem v jeho rodině. Dohromady zde bylo 24 koželužských firem [11]. Další řemeslné dílny byly podle Floriánové [2005, str. 73-75] v Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Jimramově, Měříně, Telči, Třešti a Velkém Meziříčí. Navíc koželužny Karla Budischovského v Třebíči a koželužna Leopolda Haeutlera v Bystřici nad Pernštejnem měly jako jediné u nás tovární statut. Černokožešníci se stejně jako jiní řemeslníci organizovali v cechy. Statut cechu koželuhů byl v Chotěboři, Jihlavě, Jaroměřici nad Rokytnou, Pelhřimově, Počátkách a Třebíči. [1]

2.5.2 Jircháři

Jircháři neboli bělokožešníci se podle Floriánové [2005, str. 82] od koželuhů velice brzy oddělili. Proto je jejich výrobní proces velice podobný a liší se až ve fázi vydělávání kůže. K tomu používali jircháři hlinité soli, nejčastěji kamenec. Ten se udržoval v alúnových studních (solných), které byly společné pro více jircháren. Tyto typy solí jsou bílé, a proto jirchy jimi vyčiněné zůstávají bílé. Často se používaly pro šití bílých střevíků pro nevěsty. To je důvod proč se jirchářům říkalo bělokožešníci.

Rozdílné byli i surové kůže, které zpracovávali. Byla to kozina, teletina a skopovina. Takto zpracované usně sloužily pro potřeby rukavičkářů a řemenářů. Ve 20. letech 19. století bylo v Třebíči šest jirchářských mistrů [11]. Další jirchářské dílny byly v Brtnici, Havlíčkově Brodě, Měříně, Náměšti nad Oslavou, Velkém Meziříčí a Žďáře nad Sázavou. Cechy utvořili pouze v Jihlavě a v Třebíči. [1]

2.5.3 Sedláři

Z knihy od Floriánové [2005, str. 50-56] je patrné že, sedláři nakupovali kůže především od koželuhů. Sedla od českých řemeslníků byla totiž mohutná a těžká, a k tomu se nejlépe hodila kůže hovězí či koňská. Dále zhotovovali chomouty a postroje na tažná zvířata. Používali také kozinu a skopovinu, ale ty především na potahování truhlic či kočárů kůží. Práce sedlářů, řemenářů a brašnářů se velice silně prolínala, a proto mezi těmito řemesly byly časté spory. Z toho důvodu vznikaly cechy ve velkých městech, jako například v Jihlavě či Novém Městě na Moravě [1], které měly určit přesné hranice jejich výroby. Sedláři však byli rozmístěni po celé Vysočině a mohli jsme se s nimi setkat například v Moravských Budějovicích. [14]

2.5.4 Řemenáři

Řemenáři kupovali podle Floriánové [2005, str. 57-60] kůži od jirchářů, protože byla jemnější, a pro výčet následujících výrobků vhodnější. Zhotovovali například uzdy, popruhy, opasky, řemeny na meče, kabely, váčky či pletli biče. Kvůli trvajícím sporům se sedláři sdružovali do cechů, kde měli jasně určená svá práva a vymezen seznam povolených kožedělných výrobků. Takové cechy se vyskytovaly v Havlíčkově Brodě a v Novém Městě na Moravě. [1]

2.5.5 Klihárný

Klihárný vznikaly především v místech, kde byly dílny koželuhů. V knize od Floriánové [2005, str. 79] je uvedeno, že pracovníci kliháren si klihovku od černokožešníků odkupovali, a dále ji zpracovávali do formy lepidla zvaného klich. Klich pro svoji činnost potřebovali například truhláři, sedláři či knihaři. Ve Velkém Meziříčí působila klihárna v 19. století a vyráběla jemný klich na poštovní známky. [6]

2.5.6 Hřebenaři

Hřebenaři podle Janotky a Linharta [1984, str. 168] zhotovovali hřebeny různých velikostí i tvarů z rohů a slonovinových kostí. Takto vyráběné hřebeny sloužily jednak pro hygienické účely, a jednak pro potřeby ostatních řemeslníků, jako byli česači vlny. Dle dochovaných informací hřebenaři pracovali v Moravských Budějovicích. [14]

2.6 Oděvní řemesla

2.6.1 Kloboučníci

Nejvýznamnějším vývozním oděvním artiklem na Vysočině byly podle Janáčka [1963, str. 204-206] klobouky. Největší rozvoj kloboučnictví byl především v 16. století, kdy se začaly vyvážet klobouky největších jihlavských firem Riemerů a Lebů do Uher, Sedmihradska, Polska, Litvy, Ruska a na Slovensko. Veliká produkce a následný export klobouků byl i v Polné a Třebíči. Základními surovinami na výrobu klobouků všech různých velikostí a tvarů, jak uvádí Janotka a Linhart [1984, str. 91], byly plsti ze zaječí, králíčí, kozí, bobří, ale i velbloudí srsti. Dále byly klobouky z hedvábí, kůže či ze slámy.

Výskyt cechu kloboučnického byl samozřejmě v Jihlavě a v Polné, dále pak v Bystřici nad Pernštejnem, Ledči nad Sázavou, Havlíčkově Brodě a Třebíči. [1]

Mohlo by se říci, že s tímto řemeslníkem úzce souvisí *čepičáři*, kteří šili čepce v Moravských Budějovicích [14] a *parukáři*, kteří v roce 1762 vytvořili cechovní organizaci v Jihlavě. [2]

2.6.2 Krejčí

Krejčovské řemeslo bývalo podle Wintra [1909, str. 604-636] velice rozšířené. Počet krejčovských mistrů v každém městě byl přiměřený. Na vesnicích si lidé z počátku šili šaty sami, ale později s rozvojem módy, se řemeslo uchytilo i zde. Způsob zpracování šatů se u ručního šití nezměnil po celá staletí. Krejčí brali míry, stříhali látky a sešivali je dohromady. Od krejčích se později oddělili specializovaní řemeslníci, jako byli kytlěři, pláštníci, kabátníci, hacníci či kalhotníci.

Spodní prádlo podle Janotky a Linharta [1984, str. 90] šily švadleny. To bylo řemeslo volné a v cechu neorganizované. Na rozdíl od švadlen se krejčí do cechů sdružovali, a tak tomu bylo v Dolní Cerekvi, Golčově Jeníkově, Havlíčkově Brodě, Humpolci, Chotěboři, Jihlavě, Kamenici nad Lipou, Novém Městě na Moravě, Novém Rychnově, Pacově, Pelhřimově, Počátkách, Přibyslavi, Světlé nad Sázavou, Telči, Třebíči, Velké Bíteši, Velkém Meziříčí, Větrném Jeníkově a Želetavě. [1]

- *Punčocháři*

Specializovaní řemeslníci, kteří se oddělili od krejčích, byli punčocháři. Jak už název napovídá, jejich hlavní činností bylo zhotovovat punčochy. Doklady o cechovní organizaci punčochářů se zachovaly z Havlíčkova Brodu, Humpolce, Kamenice nad Lipou, Pelhřimova, Štok, Telče a Třebíče. [1]

2.6.3 Ševci

Podle Janotky a Linharta [1984, str. 92] je zřejmé, že ševci nebyli obuvníci, patřili mezi nejrozšířenější řemesla na Vysočině. Obuv zhotovovali nejčastěji z kůží. Kromě koňských používali všechny ostatní druhy, jako například hovězí, telecí či skopovou kůži. V cechy se uskupovali velice často a hojně. Bylo to dáno především podmínkami v podnikání. Dříve se totiž obuvníci rozdělovali na dvě skupiny. První specialisté byli novotníci, kteří vyráběli nové boty z nových materiálů. Druhou skupinu seskupovali vetešníci, kteří opravovali staré boty. Mezi nimi ale docházelo často ke sporům, a proto se sdružovali do cechů. Zde měli stanovená jasná pravidla o tom, co která skupina bude provozovat.

Následující výčet cechů je proto velice rozsáhlý – Batelov, Bystřice nad Pernštejnem, Dolní Cerekev, Golčův Jeníkov, Horní Cerekev, Humpolec, Chotěboř, Jaroměřice nad Rokytou, Jihlava, Kamenice nad Lipou, Ledec nad Sázavou, Měřín, Moravské Budějovice, Náměšť nad Oslavou, Havlíčkův Brod, Nové Město na Moravě, Nové Veselí, Pacov, Pelhřimov, Počátky, Polná, Přibyslav, Telč, Třebíč, Velká Bíteš, Velké Meziříčí, Větrný Jeníkov, Úsobí, Želetava, Žirovnice.

2.6.4 Kožešníci

Kožešníci nevyráběli jenom zimní kožichy, jak by se mohlo na první pohled zdát. Orámované letní oblečení, klobouky či rukavice byly znakem bohatství. To je podle Floriánové [2005, str. 39] důvod, proč kožešnické řemeslo patřilo k nejvýznamnějším. Působnost těchto řemeslníků byla po celé Vysočině, z doložených dokumentů můžeme jmenovat například Moravské Budějovice [14], Třebíč [11], Svatka [4] a kožešníky ze Žďáru nad Sázavou [7].

2.7 Stavební řemesla z kamene a hlíny

2.7.1 Zedníci a kameníci

Podle Janotky a Linharta [1984, str. 160-161] zedníci a kameníci většinou spolupracovali a organizovali se v jednom cechu. Kameníci zvládali práci zedníků, a proto byli považováni za vyšší řemeslo. Na Vysočině se takový sdružený cech vyskytoval v Havlíčkově Brodě, Horní Cerekvi, Jaroměřici nad Rokytnou, Jihlavě, Lipnici nad Sázavou, Ledči nad Sázavou, Moravských Budějovicích, Novém Městě na Moravě, Pacově, Pelhřimově, Počátkách, Polné, Světlé nad Sázavou, Telči, Třešti a Větrném Jeníkově.

Zedník stavěl základy domů, celé zdi, osazoval schody, opravoval omítku a boural staré zdivo. V 16. století jsou jako samostatní řemeslníci zapsáni v dokladech města Žďáru nad Sázavou. [7]

Kameník sekal vylámaný kámen do kvádrů, a ty pak dále opracovával dláty do potřebných stavebních prvků. Pro výzdobu interiérů používal jemnější kámen, který leštil. Jak píše Langerová [2004, str. 108-109], kámen se na Vysočině začal těžit už ve středověku. Zpracovávala se rula, žula či mramor. Rozsáhlé lomy byly v Lipnici nad Sázavou a Mrákotíně, odkud se například převezl mrákotínský monolit na Pražský hrad.

2.7.2 Cihláři

Z knihy od Janotky a Linharta [1987, str. 94-101] je patrné, že cihláři bývali nedílnou součástí stavebních řemesel. Dělili se na tzv. *cihláře zdicí*, kteří vyráběli cihly pro zedníky, a *cihláře krycí*, kteří zhotovovali tašky ke krytí střech.

Oba typy řemeslníků však ve výrobním procesu používali kadluby neboli formy. Pro výrobu cihel to byly čtyřhranné dřevěné formy, které měly normované rozměry a byly samozřejmě větší, než cihly po vypálení. A pro výrobu tašek byly nezbytné dřevěné rámy, z nichž ten spodní byl vypoulený. Cihlářskou hlínu, dobře promíchanou s pískem, natlačili do vodou navlhčeného kadlubu a přebývajícím vršek hlíny se zarovnal pomocí cihlářského nože. Cihly se poté vyklopily na připravené, pískem posypané prkno a nechaly úplně vyschnout. Až poté se mohly vypalovat v pecích vytápěných dřevem

či uhlím. Jakmile se cihly, které byly umístěné u vrchu pece, rozpálily do červena, pec se zavřela a nechala pozvolna chladnout i tři týdny. Cihly se totiž mohly vyndat až po jejich úplném zchladnutí, jinak mohlo hrozit popraskání. Takto vyráběli cihláři cihly například ve Žďáře nad Sázavou. [7]

2.8 Řemesla zpracovávající hlínu

2.8.1 Hrnčíři

Výroba keramiky se podle Janotky a Linharta [1984, str. 102-111] předávala z generace na generaci a postup byl po celá staletí jen málo inovativní. Hrnčířská výroba je velice podobná té cihlářské. Hrnčíři nejdříve museli pořádně smíchat hlínu s pískem a vodou, a protože dělali veliké množství naráz, tak ji šlapali nebo palicí tloukli. Tento proces mohl trvat i několik hodin. Měkká hlína se dále zpracovávala dvojím způsobem. Pokud hrnčíř vyráběl různé zásobnice, láhve, konve, hrnce, hrníčky, tak v tomto případě se hlína roztáčela na hrnčířském kruhu a prsty nebo šablonami se mohla rovnou zdobit. Druhý způsob byl užívání forem z hruškového dřeva pro sortiment typu formičky na perníky a bábovky, svícny, trychtýře, aj. Kadluby se vymazávaly olejem, aby se hlína, nepřilepovala do rohů. Poté se hmota vyklepla na prkna a nechala vysušit na slunci nebo pozvolna v hrnčířské peci. Zboží se ještě před vypalováním potřeło glazurou.

Samostatní hrnčíři byli v Moravských Budějovicích [14], Polné [39] a Žďáře nad Sázavou [7]. Veliké cechovní hrnčířské dílny byly v Havlíčkově Brodě, Ledči nad Sázavou, Náměšti nad Oslavou, Pacově, Pelhřimově, Třebíči, Velké Bíteši a Velkém Meziříčí. [1]

2.8.2 Kamnáři

Z knihy od Janotky a Linharta [1987, str. 111-113] je zřejmé, že s postupným nárůstem obyvatelstva nestačili hrnčíři plnit svoji práci, a proto se od nich oddělili specializovaní řemeslníci, tzv. kamnáři. Kamnáři zhotovovali kachle, které byly nezbytné pro stavbu kamen. Výrobní postup byl stejný jako u hrnčířů. Kamnáři rozválcovali hlínu na pláty, které upravovali do potřebných velikostí. Kachlíky se mohly i plasticky zdobit. Na to byly používány formy všech možných tvarů od náboženských motivů přes korunovace

králů, rytíře na koni, mořské panny až k rostlinným motivům. Z kadlubu se ozdoba vyňala a před vypalováním se na kachlíky nalepovala. Kamnáři působili například v Moravských Budějovicích [14] a Polné [39].

2.9 Ostatní řemesla

2.9.1 Bradýři a lazebníci

Podle Wintra [1909, str. 672-678] je zřejmé, že bradýřské a lazebnické řemeslo bylo nejčastěji provozováno židy. Typický příkladem je město Třebíč [11].

Bradýři nejenom že holili vousy, ale také trhali zuby a hojili rány. Roku 1773 nařídila Marie Terezie všem, kdo chtěli vykonávat lékařskou činnost, skládat odborné zkoušky. Proto bylo ošetřování lidí přenecháno ranhojičům.

Bradýři svoji činnost také často provozovali v lázních, které vlastnili *lazebníci*. Lázně byly součástí větších měst už ve 14. století, ale jejich obliba stoupala až o dvě století později, kdy se začaly zvyšovat hygienické nároky obyvatel i na vesnicích. Takže i každá vesnice měla minimálně jedny lázně. Jak už je uvedeno výše, bylo zde nabízeno stříhání a holení, ale lazebníci prováděli i koupele či masáže. Lazebníky v Jihlavě připomíná název ulice Lazebnická. [25]

2.9.2 Mydláři a voskaři

Mydláři, jak už název jejich řemesla napovídá, vyráběli mýdla různých velikostí, barev a vůní. Na výrobu mýdla byl potřeba tuk a kosti, které mydláři mísili s louhem (směs popelu, vody a vápna). Díky této kombinaci se mýdlo nelepilo. Proto se mydláři vyskytovali především tam, kde byla řemesla zpracovávající kůži, která jim mohla poskytnout klijovku [8]. Mydláři se vyskytovali v cechu pouze v Jihlavě, Havlíčkově Brodě, Telči, Pelhřimově a od roku 1593 v Třebíči [2]. Z výše uvedených měst je patrné, že se jedná o městské řemeslo. Na vesnicích si pro své potřeby lidé vyráběli mýdla sami.

Stejně tak tomu bylo i s *voskaři*, kteří vyráběli svíčky. Na vesnicích si svíčky odlévali sami. A proto se jedná opět o typicky městské řemeslo, nacházející se například v Moravských Budějovicích [14]. Mydláři spolu s voskaři byli v cechu v Telči. [2]

2.9.3 Perlet'áři

Ve druhé polovině 19. století se u nás začala rozvíjet výroba knoflíků, šperků, odznaků a kalamářů z perleti. Perlet'áři neboli knoflíkáři z Žirovnice [10], Moravských Budějovic [14] a Třebíče [13] si výrobní postupy přivezli od vídeňských řemeslníků. Nejdříve se perlet' opracovávala ručně, až pak se stal soustruh nedílnou součástí perlet'ářského řemesla. Na něm se perlet' brousila do potřebného tvaru a nakonec ještě leštila. A podle druhu výrobku se dále perlet' upravovala, například knoflíčky se dírkovaly. Každý knoflík byl originál. Zhotovovali šest základních tvarů a padesát dva různých velikostí. Perlorodky se lovily v Panamě, Eritrei či na Tahiti a odtud se k nám dovážela perlet' různých barev. Toto řemeslo se stalo velice oblíbeným a od roku 1863, kdy Josef Žampach přivezl první soustruh, vzrostla výroba 300x. [10]

2.9.4 Skláři

Od 14. století patřilo podle Janotky a Linharta [1984, str. 131] sklářství k nejvíce rozšířeným řemeslům po celé Vysočině. Pro výrobu českého foukaného skla byla nejdůležitějším nástrojem sklářská píšťala. Skláři jeden konec zahřáté mosazné píšťaly nabrali sklenou taveninu a do druhého konce foukali. Požadovaný tvar pak získali otáčením píšťaly. Sklo se dále upravovalo pomocí sklářských forem nebo sklářského nářadí. I když byli skláři rozmístěni po celé Vysočině, je nutno uvést místa s největšími dílnami. Veliký rozmach byl podle Langerové [2004, str. 136-137] zaznamenán na Světelsku – svazek obcí kolem Světlé nad Sázavou, dále pak v Havlíčkově Brodě [19] a v Novém Městě na Moravě [57].

2.9.5 Uhlíři

Uhlířské řemeslo, jak uvádí Janotka a Linhart [1987, str. 3-14], bývalo velice důležité. Na Vysočině byla hodně rozšířena řemesla, především kovo zpracující, která pro svoji činnost potřebovala dřevěné uhlí. Uhlíř dřevo vystavěl do tvaru homole, tzv. milíře. Milíř pak utěsnil hlínou, kde nechal několik otvorů pro vniknutí vzduchu a následně ho zapálil. Princip milíře spočíval v tom, že se do něho dostávalo málo vzduchu a dřevo tak pomalu hořelo. Po několika hodinách pak dřevo zuhelnatělo. Po vychladnutí se milíř rozebral a uhlí se mohlo prodávat ostatním řemeslníkům. Milíře stavěli uhlíři například v lesích okolo Žďáru nad Sázavou [7].

3 Současná situace řemesel na Vysočině

Nabídka současných provozovatelů řemesel tvoří přidanou hodnotu regionu, která je z hlediska destinačního managementu jeho nezbytnou konkurenční výhodou ve snaze přilákat návštěvníka. Realizovat tyto snahy je v dnešním globalizovaném světě velmi náročné. Díky řemeslům se ale turistické regiony mohou stát jedinečnými. Destinační management regionem chápe již základní organizační jednotky, jako jsou obce, dále pak mikroregiony, okresy, kraje či turistické oblasti a regiony a v neposlední řadě republiku jako celek.

Pokud se destinační management efektivně realizuje, přiláká více návštěvníků, a tím zapříčiní zvýšení pozitivního přímého a nepřímého vlivu cestovního ruchu na hospodářský rozvoj dané oblasti. Povede to tedy k rozvoji domácího cestovního ruchu.

Řemesla nacházejí čím dál tím větší využití v cestovním ruchu. Bohužel tento fakt nemůžeme doložit žádnou dostupnou statistikou návštěvnosti různých řemeslných středisek a akcí. Avšak můžeme ho potvrdit například velkým zájmem samotných trhovců o účast na řemeslných trzích v Havlíčkově Brodě. Ze zkušeností z předešlých let se zvýšil zájem o tyto trhy, což vedlo k razantnímu kroku ze strany radnice. Z celkového počtu 360 žadatelů museli odmítnout 160 žádostí, protože kapacita náměstí a přilehlých ulic je 200 stánků [20]. Situaci nakonec museli řešit tak, že trhy byly přemístěny z náměstí do parku Budoucnost. Z toho lze logicky usoudit, že zájem trhovců roste díky vysoké návštěvnosti a příjmům z této pořádané akce. Dále lze odvodit, že návštěvník využije více služeb během svého pobytu (návštěva kaváren, hostinských a restauračních zařízení, muzeí, hradů a zámků, atd.). Proto bude v praktické části této bakalářské práce sestaven zájezd, který bude nabízet tyto služby komplexně jako balíček služeb, což usnadní plánování pobytu návštěvníkům regionu. Pro návštěvníky preferující individuální cestu, bude vytvořena příručka mapující řemesla v jednotlivých okresech Kraje Vysočina.

Na Vysočině se pořádá celá řada řemeslných akcí. Některé bývají přizpůsobeny ročnímu období či významným událostem během roku (Vánoce, Velikonoce, atd.). Mezi nejvýznamnější akce patří: Den pro starou Brtnici, Brtnické kovadliny, Slavnosti Pernštejnského panství, svatovítská slavnost Barchan v Jemnici, Jihlavský havířský průvod, Staročeská pout' na ledečském hradě s řemeslným jarmarkem, Beltine

v Náměšti nad Oslavou, Nova Civitas v Novém Městě na Moravě, Středověké slavnosti na hradě Orlick, Pacovský jarmark, Václavské slavnosti v Počátkách, Středověké hry na Roštejně, Cesty do minulosti aneb putování s časem za hraními oslavami na Roštejně, Slavnosti tří kápí a Bramborobraní v Třebíči, Dřevořezání a Betlémská cesta v Třešti, Slavnosti žirovnického jednorožce, Horácký jarmark v Telči, slavnosti Zachariáše z Hradce a Kateřiny z Valdštejna, Folklor v máji a Svatováclavské časy v Telči a řemeslné jarmarky v Chotěboři, Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Polné a Telči.

Pořádané akce pomáhají návštěvníkům s vizualizací historických řemesel. K jejich hlubšímu poznání slouží velké množství muzeí s řemeslnickou tematikou v Kraji Vysočina. Taková muzea můžeme najít v Brtnici, Bystřici nad Pernštejnem, Havlíčkově Brodě, Jemnici, Jihlavě, Kamenici nad Lipou, Novém Městě na Moravě, Pelhřimově, Počátkách, Světlé nad Sázavou, Svatce a Třešti. Řemeslné expozice jsou často umístovány přímo na hradech a zámcích, jako například v Chotěboři, Ledči nad Sázavou, Polné, Roštejně, Telči a Velkém Meziříčí.

Z hlediska řemesel je pro Vysočinu jedním z nejdůležitějších míst muzeum řemesel na zámku a v masných krámech v Moravských Budějovicích. Zajímavé jsou i Žirovnice s řemeslnými expozicemi ve starém pivovaru a špýcharu.

Výjimečný druh expozice je přístupný v jihlavském podzemním systému katakomb, který je věnovaný stěžejnímu řemeslu bývalého královského města, a to hornictví. Ukázky řemeslné výroby jsou k vidění i v bývalých dílnách či místech provozování řemeslníků. Expozice sklářství je umístěna ve sklářské huti Jakub v Tasicích a huti Svoboda v Karlově. Další místa spjatá s řemesly jsou Přílozany s rolnickým muzeem, Hamry nad Sázavou se Šlakhamrem, pivovar v Dalešicích či v Jihlavě, Náměšť nad Oslavou s muzeem řeznictví a Horní Dubénky s Chadimovým mlýnem,

Je nutné upozornit, že během historického vývoje a v důsledku modernizace ve výrobě velká část řemesel zcela zanikla. Nejenom kvůli rozvoji cestovního ruchu, ale také kvůli zachování kulturní identity jednotlivých regionů, je třeba pracovat na rozvoji a udržitelnosti historických řemesel.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Příručka

Název příručky: *Po stopách řemesel na Vysočině*

Příručka je určena nejenom organizacím v cestovním ruchu, ale slouží také jako pomůcka při sestavování individuálních plánů cest. Bude poskytovat informace pracovníkům cestovních kanceláří, agentur a turistických informačních center, kde bude také k dispozici pro návštěvníky.

Je rozdělena do kapitol odpovídajících okresům Kraje Vysočina. Zahrnuje akce pořádané od července 2012 do června 2013, a zároveň uvádí otevírací dobu a adresu muzeí, hradů a zámků zaměřených na historická řemesla. U některých míst či akcí jsou uvedeny zajímavosti pro zpestření výkladu. Výstupem bude také vytištěná příručka, uvedená v příloze A, která má 28 stran. V ní jsou uvedeny akce potvrzené k 1. květnu 2012. Změna datumu vyhrazena.

4.1 Okres Havlíčkův Brod

4.1.1 Havlíčkův Brod

- *Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod* – Havlíčkově náměstí 19, 580 01 Havlíčkův Brod

Havlíčkobrodské muzeum zobrazuje nejdůležitější řemesla v tomto regionu v průběhu několika století. Mezi nejvýznamnější řemeslníky se řadili kloboučníci, krejčí, havíři zpracovávající stříbrné a železné rudy, kameníci, skláři či cínaři.

Otevírací doba: celoročně od úterý do neděle 9:00–17:00. [19]

Zajímavostí je, že i když bylo cínové nádobí velice oblíbené, protože se dalo lehce zdobit, lidé nevěděli, že je zdraví škodlivé. Příměsí totiž bylo olovo, které se hromadilo v lidském těle, a to mohlo vést k otravě.

- *Trhy řemesel*

Na dvě stě padesát řemeslníků představuje šikovnost zlatých českých rukou na pravidelném jarním a podzimním trhu řemesel v Havlíčkově Brodě. Ukázky lidových řemesel jako hrnčířství, sklářství, kovářství, kamenictví, řezbářství či kolářství, jsou doplněny velmi bohatým doprovodným programem.

V pořadí již 45. jarmark se uskuteční 17. listopadu 2012 na Havlíčkově náměstí. Den státního svátku 8. května 2013 bude ve znamení dalšího tradičního řemeslného trhu konaného v místě Cihlářského potoka v parku Budoucnost. [20]

Víte, ke kterému řemeslu byste přiřadili loukot? Jednou z hlavních specializací kolářů bylo vyrábět dřevěná kola k vozům, tedy loukot'ová kola. Obvod kola je tvořen z jednotlivých dřevěných loukotí, dávající dohromady kruh.

4.1.2 Ledec nad Sázavou

- *Městské muzeum* – Hradní 701, 584 01 Ledec nad Sázavou

Městské muzeum ve stylu 30. let 20. století na hradě v Ledči nad Sázavou shromažďuje řadu exponátů týkající se lidových řemesel. K vidění jsou například náradí a výrobky řemeslníků, a dále sbírky zbraní a cechovních památek.

Otevírací doba: duben – září mimo pondělí každý den od 9:00–16:00. [21]

Ve sbírce se můžeme setkat například s cechovním s předmětem zvaným ferule [69]. Víte, k čemu sloužila? Vondrušková [2011, str. 35] uvádí, že i když ferule měla pouze reprezentační poslání, byla nedílnou součástí každého cechu. Ferule, z latinské slova fero = nést, měla tvar dlouhého žezla s kulatým koncem, na kterém byl vyřezán erb či nějaký znak daného cechu. Řemeslníci ji nosili na veřejnosti a při cechovních slavnostech. Při přijímání nových členů se ferulí poklepávalo na rameno.

- *Staročeská pouť na ledečském hradě* – hrad Ledec nad Sázavou, 584 01 Ledec nad Sázavou

Na nádvoří ledečského hradu budou po celé dva dny představovat řemeslníci své řemeslo a ukazovat například výrobu svícňů, dřevěných hraček, mečů a hrníčků.

V pořadí již 6. pouť se na hradě uskuteční 29. 6. – 1. 7. 2012. [18]

4.1.3 Světlá nad Sázavou

- *Muzeum Světelska* – Zámecká ulice, 582 91 Světlá nad Sázavou

Světelsko je region známý především sklářstvím a těžbou kamene. Těmto řemeslům se také věnuje muzejní expozice ve Světlé nad Sázavou. Sbírky mapují historii sklářství, sklářské náradí, rytecký stroj a pece, dále pak historii broušení českých granátů, drahokamů a zpracování kamene na Světelsku.

Otevírací doba:

- o červen a září otevřeno v sobotu a v neděli 10:00–16:00, jiný den po objednání,
- o červenec a srpen od úterý do neděle 10:00–16:00, v pondělí po předchozí domluvě. [21]

Věděli jste, že sklářství na Světelsku má velice bohatou tradici sahající až do 17. století? Jak uvádí Langerová [2004, str. 136-137], na výrobu skla bylo totiž nezbytné dřevěné uhlí, a jenom díky rozsáhlým plochám lesů v regionu, bylo možné sklářství v takové míře rozvíjet.

4.1.4 Chotěboř

- *Muzeum Chotěboř* – Riegrova, 583 01 Chotěboř

Se sbírkou historických palných, chladných, loveckých i vojenských zbraní seznamuje návštěvníky jeden ze sálů muzea v Chotěboři, bývalého chotěbořského zámku.

Otevírací doba:

- o duben – říjen, prosinec denně kromě pondělí 9:00–17:00. [22]

Pojem chladné zbraně pod sebou ukrývá název pro meče či palčáty, kdežto palné zbraně vyráběli řemeslníci zvaní ručníkáři a puškaři, a to litím železa nebo bronz.

- *Trhy řemesel* – náměstí Tomáše Garrigue Masaryka, 583 01 Chotěboř

Každoroční trhy řemesel v Chotěboři lákají nejenom řadu návštěvníků, ale i řemeslníků, kteří zde předvádějí své řemeslo.

Posvícenský řemeslný trh zaplní náměstí 19. 10. 2012 a jarní řemeslný trh nebude chybět 30. 3. 2013. [18]

4.1.5 Tasice

- *Huť Jakub v Tasicích* – Tasice, 584 01 Ledec nad Sázavou

Huť Jakub byla založena v 18. století, a je proto jedním z nejstarších sklářských objektů ve střední Evropě. Tasické výrobky byly známé v dalekém okolí, a i dnes má návštěvník možnost obdivovat a zakoupit si jejich sortiment. Skanzen a muzeum, který se nachází v původním areálu sklárny, nabízí možnost prozkoumat historii sklářství, jak a z čeho vzniká sklářský výrobek.

Otevírací doba:

- o duben – září každý den od 10:00 do 16:00,
- o říjen – březen kromě pondělí denně 10:00–15:00. [23]

4.2 Okres Jihlava

4.2.1 Jihlava

- *Muzeum Vysočiny Jihlava* – Masarykovo náměstí 56 a 57, 586 01 Jihlava

Muzejní expozice mapuje vývoj Jihlavy dle historických období renesance (lázně, papírna, tiskárna knih), baroka a 19. století. Dále se zaměřuje na důležitou etapu dolování stříbra a ražení mincí z dob největší slávy královského města. Protože je Jihlava jedno z nejvýznamnějších měst Českomoravské vrchoviny, místa bohatém na nerostné suroviny, část expozice je věnována těžbě hlíny, uranu, mědi, zinku a zlata, které se zde těžily během předešlých století. Zobrazuje také ne tolik známé, ale neméně významné řemeslo, a to soukenictví.

Otevírací doba: otevřeno po celý rok od úterý do neděle 9:00–17:00. [25]

Co jste možná nevěděli! Soukenictví se na Vysočině rozvíjelo díky dobrým podmínkám pro chov ovcí, a stalo se tak nejvýznamnějším řemeslem pro obživu mnohých obyvatel. Sukno z Vysočiny bylo velice kvalitní, obzvláště to jihlavské, které bylo v 16. století vyváženo do Uher. V 18. století bylo vojenské sukno dováženo vojskům Marie Terezie.

- *Jihlavské podzemí* – Hluboká 109/1, 586 01 Jihlava

Jihlavské podzemí je druhé největší v republice, v současné době je z 25 km chodeb přístupných 400 metrů, z nichž polovinu tvoří původní zachovalé havířské štoly. Patří mezi nejvýznamnější památky města a první chodby byly raženy již v průběhu 14. století.

Otevírací doba:

- o duben 10:00–16:00,
- o květen 9:00–16:00,
- o červen – srpen 9:00–17:00,
- o září 10:00–17:00,
- o říjen 10:00–15:00.
- o Prohlídky začínají vždy v celou hodinu. Od listopadu do března lze prohlídku objednat na základě telefonické domluvy. [26]

Rok 1249 se řadí mezi nejvýznamnější letopočty jihlavské historie. Tehdejšímu královskému městu se dostala veliká pocta, a to v podobě získání práva ražby mincí. Tehdejší platná měna se nazývala brakteát a moravský denár.

- *Hornická naučná stezka* – začátek trasy u ulice Pod Rozhlednou v severní části města Jihlava.

Pro milovníky přírody je sestavena Hornická naučná stezka, která v délce 6 km na deseti zastávkách shrnuje jihlavskou havířskou historii. Je vedena příjemným nenáročným lesnatým terénem okolo původní štoly sv. Jana Nepomuckého, Rounku a Bílého Kamene.

Možnost procházky po okruhu trasy je bez omezení po celý rok. [27]

Poté, kdy byl objeven stříbrný rudný revír na Jihlavsku, bylo Jihlavě uděleno horní právo pro těžbu stříbra a jiných surovin, a také status královského města. Během 13. a 14. století se pak stalo jedním z nejbohatších a nejvýznamnějších měst v českých zemích.

- *Jihlavský Radniční právovárečný pivovar* – Masarykovo náměstí 66/67, 586 01 Jihlava

Velkým nositelem sladovnické tradice na Vysočině je město Jihlava. Kromě exkurze na toto téma nabízí jihlavský Radniční pivovar příjemné posezení. Pro milovníky zlatavého moku je připravena akce: „Sládkem na jeden den“. Nejenom, že se seznámíte s historií vaření piva, nástroji a ingrediencemi, ale jako nový řemeslník si spolu se zkušeným sládkem vyzkoušíte celý proces vaření piva a samozřejmě ochutnáte všechny místní ležáky. Za pět týdnů poté obdržíte dárkové balení svého vlastního piva.

Prohlídka místního pivovaru s ochutnávkou je možná kdykoli během roku po telefonickém objednání. Sládkem na jeden den se můžete stát také kdykoli po předchozí domluvě. Akce trvá deset hodin. [28]

Co znamenalo právo várečné v minulosti? Bez tohoto práva město nesmělo vařit pivo. Toto privilegium se nejčastěji udělovalo městům královským, a po jeho obdržení mohl každý, kdo ve městě vlastnil dům vařit pivo.

- *Trh řemeslné výroby* – Masarykovo náměstí, 586 01 Jihlava

Výrobky lidových řemeslníků jako košíkářů, perníkářů, voskařů, kloboučníků, hrnčířů, kovářů a řezbářů, jsou k vidění na řemeslných trzích na Masarykově náměstí v Jihlavě. Na jarmarku si může návštěvník koupit zboží české kvality a prohlédnout si práci řemeslníků. Ve stáncích si vyřezat figurku ze dřeva, napsat věnování na hrníček, uplést výrobek z pedigu, namalovat perníček či si vyzkoušet nelehkou práci kovářského řemesla.

Trhy se konají vždy *od 8:00 do 17:00*, a to *14. září 2012 a 7. května 2013*. [29]

Zajímavostí je, že klobouky z Jihlavy, Polné a Třeště se v 16. století vyvážely do Sedmihradska, Polska, Ruska a Uher. Cech jihlavských kloboučníků získal své artikule již v roce 1512 a klobouky firem Riemerů a Lebů se staly nejvýznamnějším vývozním oděvním předmětem své doby z celé Vysočiny.

- *Jihlavský havířský průvod*

Někdejší slávu královského města si Jihlava připomíná havířským průvodem. Přes sto padesát dětí v kostýmech skutečných historických postav vychází z jihlavského podzemí a vydává se na okruh historickým centrem. Slavnost zahajuje perkmistr

a za ním se už vydávají nezbytní členové průvodu, od havířů denní a noční směny, přes důlní hlídače, tesaře, proutkaře, rýžaře, až po měšťany a soudce.

Jihlavské havíření probíhá jednou za dva roky, a to další se uskuteční ve dnech 21. – 23. června 2013.

Havířský průvod v roce 2013 bude 9. přehlídkou krásných kostýmů a oslav královského města Jihlava. Málokdo ovšem ví, že počátky této slavnosti souvisí s 1000. výročím založení města, tedy s rokem 1799. Od této doby se konaly havířské průvody pouze sporadicky, a to až do roku 1997. [30]

4.2.2 Polná

- *Městské muzeum Polná – Zámek 486, 588 13 Polná*

Muzeum na hradě a zámku v Polné představuje velice rozsáhlý fond sbírkových předmětů, které řemeslníci potřebovali při své každodenní činnosti. Je zde například kolář, švec, hrnčíř, krejčí, barvíř, řezník či perníkář. Svě zastoupení mají expozice zvané „Kupecký krám“ a zachovalá barokní lékárna U černého orla. Další prohlídková trasa nabízí podívanou na starou školu a na sbírku sto padesáti historických hodin.

Otevírací doba:

- o duben, květen, září mimo pondělí 9:00–12:00, 13:00–16:00,
- o červen, červenec, srpen 9:00–12:00, 13:00–17:00. [39]

- *Jarmark na hradě a zámku v Polné – Zámek 486, 588 13 Polná*

V době konání Mrkvancové pouti v Polné je každoročně na hradním nádvoří uspořádán dobový řemeslnický jarmark s ukázkou starých řemesel, lukostřelby a šermířských vystoupení.

Tradiční Mrkvancová pouť s jarmarkem řemesel se uskuteční ve dnech 7. – 9. září 2012. [40]

Víte, k čemu sloužila v hrnčířství po celá staletí kukačka? Jak uvádí Vondrušková [2011, str. 84] kukačka je pomůcka při zdobení ještě vlhké keramiky. Jedná se o glazovanou hliněnou baňku s jedním otvorem určeným na nalévání hliněné kaše s barvivem a druhým otvorem s husím krkem, kterým se maluje.

4.2.3 Třešť

- *Muzeum Vysočiny Jihlava – pobočka Třešť* – Rooseweltova 462, 589 01 Třešť

Expozice muzea je zaměřena na zaniklý třešťský průmysl, jako bylo soukenictví, ale především poukazuje na betlé mářskou tradici v Třešti. V Schumpeterově domě mohou návštěvníci shlédnout ručně vyřezávané figurky v sedmi betlémech.

Otevírací doba:

- o červen – srpen, prosinec – leden každý den mimo pondělí 9:00–12:00, 13:00–16:30,
- o zbytek roku od úterý do pátku 9:00–12:00, 13:00–16:30. [31]

Možná jste nevěděli, že Třešť je nazývána městem betlémů. Betlémářství zde má tradici už více než dvě stě let a věnuje se jí řada starších i mladších řezbářů. Největší betlém v Třešti má přes 30 m² a každým rokem se stále rozrůstá. [31]

- *Dřevořezání* – náměstí Tomáše Garrigue Masaryka, 598 01 Třešť

Místní, ale i zahraniční lidoví řezbáři a nadšenci se rok co rok scházejí na náměstí v Třešti a vyřezávají figurky zvířat i lidí. Pro návštěvníky je k zapůjčení připraven pilník, dláto a špalíček dřeva, a tak si může řezbařinu vyzkoušet každý.

11. ročník setkání řezbářů a betlémářů v Třešti se bude konat 5. 7. – 6. 7. 2012.

Zajímavou tradicí je, že každý řezbář účastníci se dřevořezání je povinen zanechat jednu svoji vyřezanou figurku v Třešti. Do společného betlému, největšího v Třešti, tak každý rok přibude více než 50 postavíček. [32]

- *Betlémská cesta* – třešťské domácnosti

Pokud se chcete během Vánoc nechat okouzlit jedinečnou atmosférou, tak nemůžete vynechat tzv. betlémskou cestu, kdy celkem dvacet domácností v Třešti vystavuje své rodinné betlémy, některé staré i sto let.

Akce probíhá od 25. 12. 2012 – 2. 2. 2013. [33]

Víte, co bylo v souvislosti s betlémařstvím dle Vondruškové [2001, str. 24 a 25] nazýváno pojmem darák? Takto bývaly označovány vyřezané figurky v betlémech. Většina z nich totiž nesla Ježíškovi dárky, a od toho vzniklo slovo darák či daráček.

4.2.4 Brtnice

- *Muzejní expozice v Brtnici – Valdštejnský dům 74, 588 32 Brtnice*

Součástí tzv. „Brtnické stezky – přírodou ke kulturní promenádě“ je na osmé zastávce Valdštejnský dům dokládající historii města Brtnice a představující expozici nazvanou Řemesla. Zde jsou uloženy původní výrobky a nářadí řemeslníků, ale i novější exponáty uměleckých řemeslníků.

Otevírací doba:

- o květen od úterý do čtvrtka od 8:00 do 17:00, v pátek od 7:30 do 17:00, sobota 9:00–15:00,
- o červen – září od úterý do čtvrtka 8:00–17:00, v pátek od 7:30 do 17:00, sobota 9:00–17:00, neděle od 13:00 do 16:00. [34]

Mezi exponáty je možno nalézt dýmáky. Jak uvádí Vondrušková [2011, str. 30, 63], jedná se o nádoby s dlouhou zúženou trubicí, do které se vložil troud. Ze zapáleného troudu vycházel hustý dým, tím se na chvíli omámily včely a včelař mohl v bezpečí vybrat med. Sběr medu a jeho další zpracování ve voskařství, perníkářství, lékárenství aj. bylo v tomto regionu velmi rozšířeno. O tom svědčí i název města Brtnice, který je odvozen od slova brtě, což je vykotlaný strom, ve kterém se držely lesní včely.

- *Den pro starou Brtnici – okolí Hoffmanova domu č. 263 a na náměstí Svobody, 588 32 Brtnice*

Nejdůležitější částí oslav města Brtnice je řemeslný jarmark s ukázkami řemesel, dále pak výstupy historických šermířů a představení uměleckých kovářů. [35]

Jako každý rok, tak i letos se bude Den pro Brtnici konat na sv. Václava, tedy 28. 9.

- *Brtnické kovadliny – zámecké nádvoří Brtnice*

Jak již název akce napovídá, jedná se o setkání uměleckých kovářů, kteří soutěží o nejhezčí kovářský exponát. Výrobky jsou potom vystaveny v brtnickém zámku. Akce

je doplněna o bohatý hudební program, podkováři ukazují kování koní a představí se také šermířská skupina.

Osmý ročník mezinárodního setkání uměleckých kovářů se uskuteční 21. – 23. června 2013. [36]

4.2.5 Telč

- *Muzeum Vysočiny Jihlava – pobočka Telč* – náměstí Zachariáše z Hradce 1, 588 56 Telč

V telčském muzeu nechybí expozice věnovaná starým řemeslům, především cechovním předmětům, krojům či výšivkám. Muzeum dále mapuje život a práci od raného středověku až do současnosti.

Otevírací doba:

- o duben a říjen 10:00–12:00, 13:00–16:00 mimo pondělí,
- o květen a září 10:00–12:00, 13:00–17:00 od úterý do neděle,
- o červen – srpen 9:00–12:00, 13:00–17:00 kromě pondělí. [37]

Víte, k čemu se používaly cechovní truhlice a korouhve. Truhlice sloužily jako pokladny, do nichž byly vybírány poplatky za nové členy či roční příspěvky, anebo uchovávaly se v nich doklady a písemnosti. Korouhve sloužily k reprezentaci a byly nošeny při slavnostech. Byl to praporec, na němž byl zobrazen hlavní výrobek nebo nástroj onoho řemesla či cechu. [38]

- *Řemeslné trhy na zámku v Telči* – Státní zámek Telč, 588 56 Telč

Čtyřdenní jarmark řemesel zaplní hlavní nádvoří zámku v Telči. Zde budou dobově oblečení řemeslníci ukazovat výrobu tradičních řemesel. Ve stáncích budou k vidění repliky středověké keramiky, dřevěné výrobky a ručně vyráběné hračky, foukané sklo, ražba mincí, odlévání svíček a návštěvníci budou mít možnost ochutnat staročeské placky.

Trh řemeslné výroby a šermířská vystoupení potrvají *od 5. do 8. července 2012* vždy v době od 8:00 do 18:00.

Bednáři, kteří podle Vondruškové [str. 93-94, 171, 2011] zpracovávali smrkové a borovicové dřevo, vyráběli různé dřevěné výrobky a nádoby, jako byly máselnice, valchy či mandly na prádlo. Máselnice sloužily ke stloukání másla, valchy jako pomůcky na praní prádla a mandly k jeho narovnání.

- *Horácký jarmark* – náměstí Zachariáše z Hradce, 588 56 Telč

Na náměstí Zachariáše z Hradce v Telči, jednom z nejkrásnějších náměstí v republice, se každý rok schází řada řemeslníků, aby ukázali své řemeslo. Jarmark je doprovázen bohatým programem a řadou folklórních souborů.

Lidová řemesla se na tradičním Horáckém jarmarku předvedou 14. července 2012. [41]

Věděli jste, že převážná část Vysočiny patří do etnografické oblasti Horácko? Důležitým řemeslem v tomto kraji bývalo krejčovství, kdy každá vesnička měla svého krejčího. Specialitou k šití a vyšívání byly horácké kroje, jejichž expozice můžeme vidět v mnohých muzeích po celé Vysočině nebo se s dobovým oblečením setkat přímo na Horáckém jarmarku. [42]

- *Historické slavnosti Zachariáše z Hradce a Kateřiny z Valdštejna* – náměstí Zachariáše z Hradce, 588 56 Telč

Historické slavnosti Zachariáše a Kateřiny jsou oslavou založení města Telče, kdy je během dvou dnů uspořádán velice bohatý program. Během slavnosti nechybí dobový jarmark, ukázky umění kejklířů, tanečníků a rytířů. Dále potom historická šermířská a jezdecká vystoupení, rytířská klání, bojová zápolení či vyprávění o katovském řemeslu.

Oslava založení města Telče proběhne 17. a 18. srpna 2012 na náměstí Zachariáše z Hradce. [41]

Již roku 1579 byl vydán zákoník „Práva městská Království českého“, který upravoval vztahy mezi prodávajícími a kupujícími na trzích. Pokud řemeslník měšťana ošidil, byl předán katovi pro vykonání trestu. Z těch lehčích trestů, jak poznamenala Vondrušková [2011, str. 130], bylo vystavit provinilce hanbě. K tomu sloužil pranýř, dřevěný sloup s řetězy, ke kterému byl odsouzenec přivázán.

- *Svatováclavské časy v Telči* – náměstí Zachariáše z Hradce, 588 56 Telč

Letní putování po řemeslech v Telči může návštěvník zakončit Svatováclavskou slavností, kdy do Telče přijede na svém koni Svatý Václav s družinou. Akce bude doprovázena řemeslným i farmářským jarmarkem, obohaceným o prodej produktů spolku včelařů, který je v Telči již více než 110 let.

Svatováclavské časy se konají týden před svátkem sv. Václava, tedy 22. září 2012. [41]

Ačkoli by se mohlo zdát, že voskařství bylo v minulosti typickým řemeslem, není tomu tak. Pokud se řemeslníci tohoto typu vyskytovali, tak sporadicky ve městě. Na vesnicích si svíčky pro svoji potřebu odlévali sami. Telč s cechem voskařů byla výjimkou.

- *Folklor v máji* – náměstí Zachariáše z Hradce, 588 56 Telč

Na náměstí Zachariáše z Hradce se každoročně schází řada folklórních souborů s velmi bohatým programem. Akci doprovází řemeslný trh s ukázkami řemesel a samozřejmě prodejem řemeslných výrobků, kde nechybí košíkáři, řezbáři, hrnčíři či kováři.

Folklor v máji se uskuteční 25. května 2013. [41]

Ojedinělý typ kováře na Vysočině se nacházel například v Telči. Jednalo se o řemeslníka zvaného kosař, která se specializoval výrobu kos, srpů a jiného zemědělského nářadí.

4.2.6 Roštejn

- *Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Roštejn* – Doupě 1, 588 56 Doupě u Telče

Na hradě Roštejně je umístěna pobočka muzea Vysočiny, která zaznamenává um řemeslníků na Vysočině. Expozice zahrnuje sál s cínovými předměty, místnost s výrobky lidových řezbářů se sedmimetrovým betlémem a sklep s ukázkou kamenictví a těžby žuly z nedalekých středisek.

Otevírací doba:

- o duben a říjen od 10:00 do 12:00 a od 13:00 do 17:00 pouze soboty, neděle a svátky, všední dny po objednání,
- o květen 9:00–12:00, 13:00–17:00 denně kromě pondělí,

- o červen – srpen od úterý do neděle 9:00–18:00,
- o září 10:00–12:00, 13:00–17:00 vyjma pondělí každý den. [37]

- *Středověké hry na hradě Roštejně* – Doupě 1, 588 56 Doupě u Telče

Jedinečná akce na hradě Roštejně dává možnost návštěvníkovi nahlédnout do života ve středověku. Po dva dny od 10:00 do 18:00 bude k vidění historický vojenský tábor v podhradí, ukázka kostýmů a zbraní, tedy práce řemeslníků puškařů, ručnickářů, lukostřelců a dalších. V sobotu se k programu přidají šermířská vystoupení, kejklíři, žongléři a tržnice s ukázkami řemesel.

6. ročník tradičního historického programu potrvá 3 dny, a to 5. 7. do 7. 7. 2012. [43]

- *Cesty do minulosti aneb putování s časem za hradními oslavami* – Doupě 1, 588 56 Doupě u Telče

Proč na Roštejn zrovna v tento čas? Celé dva dny budou každou půl hodinu na hradě netradiční prohlídky, a to formou divadelních představení v historických kostýmech. Kromě toho bude již tradičně na nádvoří řemeslný trh s rukodělnými výrobky a ukázkami výroby.

Brány hradu budou otevřeny 18. – 19. 8. 2012. [44]

4.2.7 Horní Dubénky

- *Chadimův mlýn* – Horní Dubénky 33, 588 52 Horní Dubénky

V muzeu v Chadimově mlýně, stavbě staré více než čtyři sta let, může návštěvník spatřit exponáty jako mlynářský stroj, mlecí kameny a náhon. Dozví se více nejenom z historie tohoto mlýna, ale i celého mlynářství a technik mletí obilí. V bývalé sýpce je navíc umístěna výstava nazvaná Festival řemesel a vyznání.

Otevírací doba:

- o květen – září od úterý do soboty vždy v celou hodinu od 10:00 do 16:00. [37]

Mlynářské řemeslo patřilo k jednomu z nejrozšířenějších a z hlediska obživy nejdůležitějším na Vysočině. Zajímavostí je, že vodní mlýn se nemusel vždy nacházet

přímo vedle vodního toku. K tomu, aby byla přiváděna voda do mlýna, se používaly uměle vytvořené náhony, napojené na rybníky. [45]

4.3 Okres Pelhřimov

4.3.1 Žirovnice

- *Pivovar* – Branka 1, 394 68 Žirovnice

Knoflíkářství a perleťářství, to jsou řemesla, která proslavila město Žirovnice. Vše o výrobě knoflíků a zpracování perleti se může návštěvník dozvědět v místním mini pivovaru. Další expozice jsou věnovány krejčím a sladovníkům. Umístěno je zde téměř sto šedesát exponátů šicích strojů a předměty nezbytné k vaření piva.

Otevírací doba:

- o duben, květen, červen, září, říjen 9:00–17:00 každý den vyjma pondělí,
- o červenec – srpen 9:00–18:00 od pondělí do neděle. [24]

Věděli jste, že se v 19. století vyráběly knoflíčky z perleti? Produkty žirovnického perleťářství se staly velice oblíbenými nejenom na Vysočině. Perlorodky se lovily v Panamě či na Tahiti a odtud se k nám dovážela perleť různých barev a odstínů.

- *Špýchar* – Branka 1, 394 68 Žirovnice

V zámeckém špýcharu je umístěna expozice venkovských tradic a řemesel, která zachycuje život na vesnici. Návštěvník se tak může seznámit s předměty užívanými v zemědělství. Ve špýcharu je umístěn keramický betlém se sedmi sty figurkami rozdělenými do čtyř ročních období, který znázorňuje život na vesnici.

Otevírací doba:

- o duben, květen, červen, září, říjen 9:00–17:00 každý den vyjma pondělí,
- o červenec – srpen 9:00–18:00 od pondělí do neděle. [24]

Slovo špýchar či špejchar, jak píše Vondrušková [2011, str. 160], pochází z latinského slova *spica* neboli klas. Takto se nazýval prostor určený pro sklad obilí.

- *Slavnosti žirovnického jednorožce* – Branka 1, 394 68 Žirovnice

Nádvoří zámeckého areálu města Žirovnice ožívá každý rok na jeden den dobou dávno minulou. Návštěvníci se mohou těšit na dobové řemeslné trhy a řemeslníky připravené ukázat své výrobky a svůj um, jako například řezbáře, hrnčíře, kováře, košíkáře nebo koželužníky. Program bude obohacen o šermířská vystoupení, historické kostýmy, tance a hudbu či kejklíře.

Středověká historická slavnost se uskuteční 22. 5. 2013 od 10:00 a bude zakončena ohňostrojem v 21:30. [46]

Je málo známé, čím se koželužníci zabývali. Jednalo se o řemeslníky, kteří vydělávali, koňské i hovězí kůže. Bývalo to ale řemeslo málo oblíbené, a to kvůli velikému zápachu při zpracování kůží, díky kterému si vysloužilo přezdívku smrad'aři.

4.3.2 Kamenice nad Lipou

- *Muzeum pro všechny smysly* – náměstí Čs. armády 1, 394 70 Kamenice nad Lipou

Netradiční muzeum v Kamenici nad Lipou umožňuje pohlédnout do historie města zábavnou formou. *Hmat* je představován tradičními řemesly na Kamenicku, kdy si návštěvníci mohou osahat historické nářadí či výrobky. Nebo se v části *Chut'* mohou seznámit s perníkáři a jejich formami na výrobu perníku.

Otevírací doba:

- o květen – září 10:00–17:00 každý den vyjma pondělí,
- o duben a říjen 10:00–17:00 o víkendu, do 15:00 od úterý do pátku,
- o listopad – březen úterý až pátek od 10:00 do 15:00. [48]

Podle Vondruškové [2011, str. 36, 37] bývaly dřevěné a hliněné formy na výrobu perníku nezbytnou pomůckou každého perníkáře. Medové těsto, které si nechávali odležet i několik týdnů, vtlačovali do formiček, a poté pekli v peci. Nejkrásnější byly perníčky z dřevěných formiček, které měly precizně vyřezávané detaily. Na jarmarcích byly k dostání perníčky s náboženskými motivy, ale i se srdíčky, kavalíry či panenkami.

- *Muzeum Vysočiny Pelhřimov* – Masarykovo náměstí 10, 393 01 Pelhřimov

Expozice ve Šrejnarově domě mapuje vývoj měšťanského a venkovského způsobu života, cechů a řemesel typických pro Pelhřimov a okolí, jako bylo cínařství, krejčovství či výroba zbraní.

Otevírací doba:

- o leden – duben, říjen – prosinec od úterý do pátku 9:00–16:00, v sobotu 10:00–12:00 a v neděli od 13:00 do 15:00,
- o květen – září od úterý do pátku 9:00–17:00, o víkendu 10:00–17:00. [47]

Cechovní organizace byly v českých zemích nejrozšířenějšími spolky, sdružující jednotlivé řemeslníky. Hlavní myšlenkou bylo podporovat členy, zabraňovat konkurenci, a díky tomu zvyšovat kvalitu výrobků. Poslední cechy byly zrušeny v roce 1860.

4.3.3 Počátky

- *Městské muzeum Počátky* – Palackého 27, 394 64 Počátky

Muzeum dokumentuje venkovský a měšťanský život od 16. do 19. století a řemeslnou výrobu v Počátkách.

Otevírací doba:

- o duben – září každý den od 8:00 do 15:30,
- o říjen – březen denně od 9:30 do 14:00. [47]

- *Václavské slavnosti* – Palackého náměstí, 394 64 Počátky

Jak už název akce napovídá, Václavské slavnosti jsou oslavou sv. Václava, patrona české země. Program zahrnuje historický šerm, tance, písně i výrobu staročeských pochoutek. Dále pak jarmark s ukázkami řemesel, jako je kovářství, zpracování vlny, háčkování či paličkování.

Tak na to vše, se může návštěvník těšit již na 12. ročníku Václavských Slavností, které proběhnou 22. 9. 2012. [49]

4.3.4 Orlík nad Humpolcem

- *Středověké slavnosti* – Hradská 818, 396 01 Humpolec

Jinak klidná a tichá zřícenina hradu Orlík ožije dvoudenním programem plným zábavy, divadel, hudby, ale především řemesel, šermu či pečení chleba v hradní kuchyni.

Zřícenina hradu Orlík bude již po 16. hostit Středověké slavnosti, které se uskuteční 5. – 6. července 2012. [18]

4.3.5 Pacov

- *Pacovský jarmark* – zámecká zahrada, 395 01 Pacov

První řemeslný jarmark byl v loňském roce uspořádán v Pacově v rámci místní pouti. Díky velikému zájmu návštěvníků bude trh uspořádán i letos. V zámecké zahradě budou dobové trhy, kde řemeslníci v krásných kostýmech ukážou řemeslnou výrobu. Svě stánky zde budou mít řezbáři, košíkáři, voskaři, pekaři, šperkaři, hrnčíři a spousta dalších.

Na řemeslný trh v Pacově se můžete těšit již 18. srpna 2012. [50]

4.4 Okres Třebíč

4.4.1 Moravské Budějovice

- *Muzeum řemesel Moravské Budějovice – pobočka muzea Vysočiny Třebíč* – Náměstí Míru 1, 676 02 Moravské Budějovice

Muzeum řemesel v Moravských Budějovicích zachycuje zaniklá a zanikající venkovská a městská řemesla.

- o *Masné krámy – venkovská řemesla*

Co se skrývá pod tzv. venkovskými řemesly, může návštěvník spatřit v bývalých dvanácti masných krámech. Tato expozice představuje řadu starých řemesel, která tvoří tematicky ucelené celky v podobě dílen kamnáře, sedláře, barvíře, kováře, podkováře, sítáře, ševce, hrnčíře, koláře, přadláka lnu a řezníka, kterému masné krámy sloužily po dobu více než čtyři sta let.

o Zámek – městská řemesla

Další ukázka nástrojů, postupů výroby a samotných výrobků je zmapována na zámku, kde jsou umístěna městská řemesla. Řemeslníci, jako například oplatkáři, zámečníci, cínaři, hřebenáři, kožešníci, kloboučníci, voskaři, hodináři, pilníkáři, zbrojíři, čepičáři, perníkáři, krejčí či perleťáři, pracovali především za hradbami uvnitř města. To je důvod, proč jsou tato městská řemesla umístěna na zámku. Zachycena je historie řemesel, jejich vývoj od začátků cechů, přes jejich zrušení, až po dvacáté století.

Otevírací doba:

- o květen – září mimo pondělí každý den od 9:00–17:00,
- o prohlídky jsou možné i od října do dubna pro skupiny po objednání. [14]

4.4.2 Jemnice

- *Muzeum Jemnice – pobočka muzea Vysočiny Třebíč* – Náměstí Svobody 75, 675 31 Jemnice

Celá expozice jemnického muzea je věnována dolování nerostných surovin na Vysočině a historii města.

Otevírací doba:

- o červenec – srpen každý den od 8:00–17:00,
- o mimo sezónu po předchozí domluvě. [51]

Víte, jaké bylo jeho původní využití rumpálu? Jak uvádí Vondrušková [2011, str. 143], rumpál se původně používal v hornictví. Sloužil k vytahování okovů s rudou či vodou z šachet na povrch pomocí veliké kliky. Proto se mu také dříve říkalo hornický vrátek.

- *Svatovítské slavnosti Barchan*

Slavnost připomíná historickou událost z roku 1312, kdy královské město Jemnice posloužilo jako útočiště pro Elišku Přemyslovnu, manželku krále Jana Lucemburského, který tudy jel do bitvy. Během bojů poslal Eliška s dobrými zprávami a Eliška mu na důkaz vděčnosti dala látku z barchteu. Třídenní oslavy jsou obohaceny historickým průvodem ve slavnostních kostýmech. Zahrnující mimo jiné horácký

a dobový středověký jarmark, středověkou kuchyni, šermířská vystoupení a ukázky zbraní.

Jedna z nejstarších historických slavností ve střední Evropě, která bude v roce 2013 slavit 300 let od jejího založení, se uskuteční 14. – 16. června 2013. [52]

Víte, co to byl barchan? Takto byla nazývána tkanina ze lnu s příměsí bavlny. Od barchanu byl odvozen název pro řemeslníky, zabývajícími se jeho výrobou, tedy barchaníci. Dal také název této slavnosti.

4.4.3 Třebíč

- *Slavnosti tří kápí* – Podzámecká niva, 674 01 Třebíč

Slavnost tří kápí je oslava zápisu trebičských památek na seznam světového dědictví UNESCO. Kromě bohatého hudebního programu a volně přístupných historických objektů, se návštěvníci mohou těšit na středověké historické městečko s řadou dobových stánků s řemeslníky, ukazujícími jednotlivá řemesla. Mimo jiné zde budou šermířské souboje a ukázky zbraní s výkladem.

9. ročník Slavností tří kápí se koná 17. – 18. srpna 2012. [53]

- *Bramborobraní* – Karlovo náměstí, 674 01 Třebíč

Název akce napovídá, o čem tradiční slavnost je. Bramborobraní je festivalem brambor na všechny možné způsoby a jeho součástí je jarmark lidových řemesel.

Již po čtrnácté bude Karlovo náměstí plné brambor, a to 15. září 2012. [54]

4.4.4 Náměšť nad Oslavou

- *Muzeum řeznictví* – Masarykovo náměstí 93, 675 71 Náměšť nad Oslavou

Jedno z nejstarších a nejrozšířenějších řemesel na Vysočině mapuje nově otevřené muzeum řeznictví v Náměšti nad Oslavou. Muzeum shromažďuje největší sbírku historických strojů a nástrojů týkající se řeznictví v celé České republice. K vidění jsou kolíčky na drcení masa, ruční mlýnky, sekery nebo výuční listy či erby řeznického cechu.

Otevírací doba: celoročně od pondělí do pátku celý den po předchozí domluvě. [55]

- *Beltine* – zámek Náměšť nad Oslavou, 675 71 Náměšť nad Oslavou

Beltine je festival keltské kultury s velice bohatým programem, který ale také přináší pohled do řemeslné výroby. Komentované ukázky řemesel v malých dílnách zaujmou každého návštěvníka. Ten si může například vytesat z kamene přívěšek, podívat se na mletí mouky, tesařství, kovářství, kovotepectví, lití bronzu, tkaní, ražbu mincí, výrobu keramiky, ukázky zbraní či ochutnat keltské placky.

V roce 2013 bude uspořádán již 19. ročník svátku keltské kultury, a to 30. dubna od 20:00 – 1. května do 12:00. [56]

4.4.5 Dalešice

- *Akciový pivovar Dalešice* – Dalešice 71, 675 54 Dalešice

Muzeum v pivovaru v Dalešicích vás seznámí s taji rakousko-uherského pivovarnictví. K vidění je starý pivovarský provoz a parostrojní výroba. Během prohlídky nechybí ani ochutnávka místního piva ve středověkých ležáckých sklepech.

Otevírací doba:

- o duben – květen, září – říjen mimo pondělí každý všední den v 13:00, o víkendu prohlídky v 15:00,
- o červen – srpen od úterý do neděle 11:00–17:00,
- o listopad – březen úterý až neděle v 13:00,
- o exkurze do sklepení po předchozí domluvě. [51]

Víte, jak se jmenovali řemeslníci spojení s výrobním procesem vaření piva? První etapu zajišťovali sladovníci, kteří se o slad starali. Dobře připravený byl předán sladomelům, kteří jej namleli a odvezli do pivovaru. Zde ho přebírali sládci a vařili ho spolu s dalšími ingerencemi.

4.4.6 Příložany

- *Rolnické muzeum v Příložanech* – Příložany 8, 675 51 Jaroměřice nad Rokytnou

Sedláci většinou zastali všechnu potřebnou práci na statku sami, a proto rolnické muzeum v Příložanech zachycuje řemesla, kterými se mimo jiné také živili. K vidění jsou nářadí ševce, truhláře, verpánek sedláře, kovářský měch, formy na výrobu cihel, náčiní dráteníka či hoblice na výrobu násad k nářadí.

Otevírací doba: prohlídka je možná kdykoli po předchozí domluvě a její doba trvání je uzpůsobena zájmu návštěvníka. [51]

Pokud byl sedlák takto všestranně zaměřen, podle Vondruškové [2011, str. 25, 2011] nesměl na venkovské usedlosti chybět užitečný nástroj zvaný dědek. Jednalo se o všestranně použitelnou stoličku s masivním sloupkem. Na sloup se dle potřeby připevňovaly skřípce nebo kovadlinky, a sedlák pak mohl v sedě opravovat nářadí, naklepávat kosu či zhotovovat bednářské výrobky.

4.5 Okres Žďár nad Sázavou

4.5.1 Hamry nad Sázavou

- *Šlakhamr* – Hamry nad Sázavou, 591 01 Žďár nad Sázavou

Historii zpracování železa na Žďársku, řemeslo kovářů a hamerníků, vše o nezbytných surovinách a sortimentu produktů, mapuje muzeum ve Šlakhamru. Je zde navíc umístěna expozice mlynářství, protože muzeum je vlastně přestavěný vodní mlýn ze 17. století, který stál v místě bývalého hamru o dvě století mladšího.

Otevírací doba:

- o červen – září od 9:00 do 17:00 od úterý do neděle a ve svátek,
- o květen a říjen 9:00–17:00 pouze o víkend a ve svátek. [17]

Věděli jste, že Žďársko bývalo nejvýznamnější oblastí železářství na Vysočině? Díky řece Sázavě bylo možné využít sílu vody, kdy vodní kolo uvádělo do pohybu měchy u výhně, brus a buchar, který zpracovával železo a jiné kovy. Tomuto řemeslu se říkalo hamernictví.

4.5.2 Nové Město na Moravě

- *Horácké muzeum* – Vratislavovo náměstí 114, 592 31 Nové Město na Moravě

Novoměstská typická řemesla mapuje Horácké muzeum. Díky dostatku dřeva, vodní energie a surovin byli tradičními řemeslníky této etnografické oblasti zvané severní Moravské Horácko skláři, kováři, horníci nerostných surovin, hamerníci, tkalci, krejčí a od konce 19. století koláři a stolaři.

Otevírací doba:

- o červenec a srpen od úterý do neděle od 9:00 do 17:00,
- o duben – červen, září – říjen mimo pondělí každý den od 9:00 do 16:00,
- o leden – březen, listopad – prosinec každý den kromě pondělí 9:00–16:00, neděle zavírací doba v 13:00. [57]

Znáte důvod, proč byli koláři a stolaři jedni z nejdůležitějších řemeslníků v 19. a 20. století na novoměstsku? Tento hornatý region totiž skýtá ideální podmínky pro lyžování, a tak koláři a stolaři vyráběli lyže a sáně, pro zábavu nebo jako nezbytný dopravní prostředek.

- *Nova Civitas* – Vratislavovo náměstí, 592 31 Nové Město na Moravě

Nova Civitas je oslava první zmínky z roku 1293 o Novém Městě na Moravě. Během dne je připraven bohatý doprovodný program, jehož hlavní součástí je řemeslný jarmark s hrnčíři, řezbáři, kováři či košíkáři ukazujícími své řemeslo.

Slavnost Nova Civitas se uskuteční 23. 6. 2013. [58]

4.5.3 Svatka

- *Městské muzeum Svatka* – U Zbrojnice 347, 592 02 Svatka

Vrátit se do období 1. republiky má návštěvník možnost ve svrateckém muzeu, které připomíná městečko s uličkami přímo okopírovanými z dobových pohlednicí a fotografií. Díky procházce po Svatce 20. a 30. let minulého století můžete spatřit dílny starých řemeslníků, jako například hrnčírů, ševců, truhlářů, kovodělníků, kožešníků či kolářů, vyrábějících sáně a lyže nezbytné pro tento hornatý kraj.

Otevírací doba:

- o červenec a srpen mimo pondělí každý den od 10:00 do 16:00,
- o duben – červen, září a říjen v neděli od 13:00–16:00,
- o návštěva možná i jindy po skupině po předchozí domluvě. [59]

Jak uvádí Vondrušková [2011, str. 69 a 70], ševcovské kopyto bývalo jeden z nejdůležitějších nástrojů ševcovského řemesla. Tato dřevěná forma ve tvaru nohy sloužila k ušití pevné obuvi. Řemeslník měl v dílně řadu kopyt různých velikostí.

4.5.4 Velké Meziříčí

- *Muzeum Velké Meziříčí* – Zámecké schody 1200/4, 594 01 Velké Meziříčí

Muzejní expozice „Ve znamení sedmi per“ nabízí ucelený pohled do historie města, způsobu života na vesnici a ve městě. Seznamuje s tradičními řemeslníky jako soukeníky, ševci, koželužníky či zpracovateli klišu.

Otevírací doba:

- o červenec – srpen mimo pondělí každý den od 9:00 do 17:00,
- o květen a říjen o víkendech a svátcích 10:00–16:00, v pracovní den pro objednané skupiny,
- o září od úterý do neděle od 9:00 do 16:00. [59]

Víte, co to byl kliš? Odpad, který vznikl při zpracování kůží, měl výborné vlastnosti na výrobu lepidla, a byl nazýván kliš. Sloužil pro potřeby řady řemeslníků, například knihaře a truhláře.

4.5.5 Bystřice nad Pernštejnem

- *Městské muzeum* – Masarykovo náměstí 1, 593 01 Bystřice nad Pernštejnem

Bystřické muzeum umožňuje pohled do historie města a na tradiční řemesla regionu, kde se mezi nejdůležitější řadí hornictví a zpracování lnu.

Otevírací doba:

- o květen – září od úterý do neděle od 8:00–16:00,
- o říjen – duben úterý až pátek od 8:00 do 16:00.[59]

Téměř zapomenuté názvy náradí jako drhleny, trdlíce či vochle, byly podle Vondruškové [2011, str. 29, 166, 174-175] nedílnou součástí řemesla, které zpracovávalo len. Tkalci nejdříve len drhlenu zbavili semínek, potom ho lámali trdlici a konečnou fází procesu bylo jemné pročesávání lnu hřebínkovitými vochlemi. Výsledkem byl materiál připravený ke spřádání.

4.5.6 Karlov

- *Sklářská huť Svoboda* – Karlov 31, 591 01 Žďár nad Sázavou

Obdivovatelé sklářského řemesla mohou nahlédnout do tajů ruční výroby skla v huti nedaleko Žďáru nad Sázavou. Návštěvník se může podívat přímo do provozu, kde skláři vytvářejí překrásné skvosty v podobě svícňů, lamp, talířů či mís.

Otevírací doba: exkurze do sklářské huti s průvodcem je možná denně od 8:00 do 13:00. [60]

5 Zájezd

5.1 Segmentace

Praktická část dále obsahuje zájezd nazvaný „Po stopách řemesel na Vysočině“. Podle řemeslných středisek, která byla zpracována v první části, byl naplánován zájezd, který je určen především pro tři základní cílové skupiny. Protože se dá tento zájezd vždy změnit podle požadavků určité skupiny a řídit se již výše zmíněnou příručkou, dalo by se říci, že segmentace omezena není. Skupina může pocházet z kteréhokoli místa v republice a zájezd jí bude upraven přímo na míru. V tomto případě by se využila nejvýhodnější dopravní společnost z jejich blízkého okolí a celková cena zájezdu by se tomu uzpůsobila.

První cílovou skupinou jsou *střední a vysoké školy* se zaměřením na historii nebo cestovní ruch, u kterých se dá zájezd pojmout jako povinná školní praxe. Také může být určen pro střední školy, jako tzv. poznávací výlet na konci školního roku.

Další vhodnou skupinou jsou *senioři*. Přestože se během tří dnů cestuje autobusem, zájezd se dá zkrátit či se dají přidat delší přestávky ve městě. Zájezd by se popřípadě upravil požadavkům odpovídajícím cílové skupině, tedy seniorům, kteří tráví volný čas v klubech, v rámci kterých podnikají různé výlety.

Další možnou variantou jsou *firemní zájezdy*. Dají se uspořádat jako motivační prostředky nebo team-buildingové akce pro zaměstnance.

Ubytování je zajištěno v Mlýnhotelu, který je vhodný pro všechny tři segmentační skupiny. Výhodná poloha hotelu mimo město je rozhodujícím faktorem pro seniory, kteří by mohli svůj volný čas trávit procházkami v přírodě. V případě školních výletů a praxí hotel poskytuje vyučujícím pocit klidného a bezpečného prostředí pro své žáky, kde nebudou mít možnost se nudit díky široké nabídce volnočasových aktivit tohoto hotelu. Z hlediska firemního zájezdu je tento hotel také ideální, protože je zde prostor pro týmové akce. Vzhledem k vybavení hotelu a zajišťování služeb by se mohly konat bowlingové turnaje, tenisové zápasy, řešení úkolů v krásné přírodě okolo hotelu, soutěže ve stylu stavba mostu přes hotelový potok, soutěžení v lovu ryb v hotelovém rybníku, paintballové střelení, projížďky na čtyřkolkách u hotelu a v podvečer posedět u venkovního grilu. [67]

Níže naplánovaný zájezd byl zvolen pro střední školu Ekonomiky a cestovního ruchu ve Žďáře nad Sázavou. Pro studenty bude sloužit jako povinná praxe v rámci předmětu cestovní ruch. Zájezd proto začíná ve Žďáře nad Sázavou v místě sídla školy. V rámci jejich praxe je nutné, aby se každý student naučil nazpaměť text o nějaké události, místě, faktu, památce či osobnosti. Z toho důvodu je potřeba zájezd naplánovat tak, aby před, anebo po prohlídce muzea byl dostatečný prostor pro jejich přednes. Pokud na příspěvek nebude čas, je možnost ho přednést v autobuse, kde jsou na to ideální podmínky díky přejezdům k dalšímu místu.

5.2 Program zájezdu

5.2.1 Den první

Zájezd začíná v 7:00 hodin odjezdem autobusu z parkoviště před školou Ekonomiky a cestovního ruchu směrem na Velké Meziříčí. Zde je naplánována prohlídka místního muzea, ve kterém se návštěvník dozví vše o historii Velkého Meziříčí, ale především v expozici zvané *Ve znamení sedmi per* vše o nejdůležitějších řemeslech v tomto regionu. Poté se z Velkého Meziříčí autobus přesune do Moravských Budějovic, do místa, které je pro řemesla na Vysočině nejvýznamnější. Návštěva zahrnuje prohlídku „masných krámů“ s dílnami dvanácti řemeslníků a dále zaniklá a zanikající řemesla na zámku, kterých je téměř patnáct. Další zastávka bude v Telči, kde je pobočka muzea Vysočiny, seznamující návštěvníka především s krejčovstvím. Po krátké prohlídce bude následovat individuální volno na oběd a na prohlídku překrásného zámku, zahrad nebo rozchod na nákupy po náměstí. V odpoledních hodinách se autobus vydá do nedaleké Třeště, rovněž do pobočky muzea Vysočiny, ale hlavním důvodem návštěvy bude expozice v druhém patře tohoto domu. Zde jsou k vidění úžasné betlémy, ručně vyřezávané nejenom místními lidovými řezbáři. Následovat bude přejezd na ubytování do Mlýnhotelu ve Vílanci

5.2.2 Den druhý

Cesta za řemesly by nebyla úplná, kdyby se v rámci zájezdu nenavštívilo město Žirovnice. V malém městečku blízko hranic Kraje Vysočina a Jihočeského kraje je možnost prohlídky dvou objektů. Ve starém pivovaru je umístěna expozice nejvýznamnějšího řemesla pro Žirovnici 19. století, a to perleťářství. Zpracování perleti

zde mělo velice bohatou tradici. Prohlédneme si i šicí stroje, kterých je zde více než sto padesát. Ve špýcharu stojí za zhlédnutí venkovská řemesla. V dopoledních hodinách bude v Žirovnici možnost individuálního volna a pauzy na oběd. Po poledni bude následovat přesun do Jihlavy, do bývalého královského města, jehož nejvýznamnějšími řemesly byly soukenictví a havířství. Historii a zajímavosti nejenom o těchto dvou řemeslech se návštěvník dozví v muzeu Vysočiny a v jihlavském podzemí, druhém největším u nás. Pobyt v Jihlavě se završí procházkou po hradbách a prohlídkou historického centra okolo náměstí. Poté následuje přejezd na ubytování do Vílance.

5.2.3 Den třetí

Třetí den bude zahrnovat prohlídku řemesel, která byla rozvinuta ve větší i menší míře po celé Vysočině. Den začne ve městečku Polná. Zde se řemesla rozvíjela především díky tomu, že Polná kdysi stála v místě dvou stezek, a to Haberské a Libické, a proto tudy proudily davy obchodníků. K vidění jsou například barvíři, perníkáři, pekaři, koláři, aj. Dopoledne strávené v Polné si může návštěvník zpříjemnit přestávkou na oběd na zámku, procházkou po městě či návštěvou Staré školy, dochované z roku 1866. Jako by autobus sledoval průběh Libické stezky, vydá se po poledni směrem na Nové Město na Moravě. Ve zdejším Horáckém muzeu bude následovat prohlídka o historii města a řemeslech. V tomto místě byli nejdůležitější koláři vyrábějící lyže a saně, nezbytné pro tento region. Přesun do nedaleké Svatky bude ve znamení prohlídky jedinečného místního muzea ve stylu 1. republiky. Zájezd bude završen návštěvou Šlakhamru, který je pozůstatkem tehdejší slávy železářského řemesla na Vysočině. Na večer přijede autobus zpět do Žďáru nad Sázavou.

5.3 Topografická příprava

K naplánování a měření trasy byla využita aplikace plánovač tras dostupná na [61].

Zájezd je zpracován v souladu evropské dohody o práci osádek vozidel v mezinárodní silniční dopravě AETR. Přestávky řidiče budou čerpány v době prohlídek muzeí. [66]

Výpočty jízd na silnicích: vycházíme ze vzorečku $v=s/t$ (tedy rychlost se rovná dráze dělené časem). Pro dálnice se počítá s průměrnou rychlostí 85km/h, pro silnice I. třídy 65 km/h, pro silnice II. třídy 55 km/h a místní a horské komunikace 45 km/h.

Tabulka 1: Itinerář zájezdu

Den	Místo	Čas		Čas jízdy (min)	Km		Č. silnice	Čekací 1/4
		příjezd	odjezd		průběžné	celkové		
1.	Ujčov		6:05					
	Žďár nad Sázavou	6:45	7:00	38	35	35	150, I19	1
	Velké Meziříčí	7:30	9:00	26	28	63	I37	6
	Moravské Budějovice	9:50	11:20	49	45	108	360	7
	Telč	11:55	15:30	33	36	144	I23, I38	15
	Třešť	15:50	17:15	16	15	159	406	6
	Vílanec	17:35		16	15	174	402, I38	2
2.	Vílanec		8:00					8
	Žirovnice	8:45	12:45	45	41	215	402, 639	16
	Jihlava	13:30	16:30	43	39	254	132, 639	12
	Vílanec	16:40		7	7,5	261,5	I38, 352	6
3.	Vílanec		9:00					12
	Polná	9:35	12:00	31	28	289,5	I38, 352	10
	Nové Město na Moravě	12:40	14:15	37	34	323,5	353, I19	7
	Svratka	14:45	15:45	25	23	346,5	354	4
	Hamry nad Sázavou	16:15	17:45	28	26	372,5	350	6
	Žďár nad Sázavou	17:50	18:10	7	6	378,5	-	2
	Ujčov	18:50		38	35	413,5	I19, 150	

Během tří denního zájezdu po Vysočině bude celkem ujeto 413,5 kilometru.

Řidič bude celkem čekat 30 hodin (120 čekacích čtvrt hodin).

5.4 Chronologická příprava

Tabulka 2: Časový harmonogram

1. DEN

Velké Meziříčí		7:30	
	8:00	8:45	Prohlídka muzea (45 minut)
	9:00		
Moravské Budějovice		9:50	
	10:30	11:10	Masné krámy a zámek (40 minut)
	11:20		
Telč		11:55	
	11:55	14:00	Individuální volno na oběd (60 minut) a na prohlídku města - zámku (60 minut).
	14:15	15:00	Muzeum Vysočiny (45 minut)
	15:30		
Třešť		15:50	
	16:15	16:55	Muzeum Vysočiny (40 minut)
	17:15		

2. DEN

Žirovnice		8:45	
	9:00	9:50	Špýchar (50 minut)
	10:15	11:10	Pivovar (55 minut)
	11:15	12:30	Volno na oběd (1 hodina a 15 minut)
	12:45		
Jihlava		13:30	
	8:00	14:45	Muzeum Vysočiny (45 minut)
	15:00	15:35	Jihlavské podzemí (35 minut)
	15:40	16:20	Individuální prohlídka města
	16:30	16:30	

3. DEN

Polná		9:35	
	9:45	10:30	Muzeum řemesel (45 minut)
	10:45	11:50	Volno na oběd (1 hodina a 5 minut)
	12:00		
Nové Město na Moravě		12:40	
	13:00	14:00	Horácké muzeum (60 minut)
	14:15		
Svratka		14:45	
	15:00	15:30	Muzeum (30 minut)
	15:45		
Hamry nad Sázavou		16:15	
	16:45	17:25	Šlakhamr (40 minut)
	17:45		

5.5 Organizační zabezpečení služeb

- *Ubytování – Mlýnhotel Vílanec u Jihlavy ****

Mlýnhotel se nachází v přestavěném mlýnu a statku, které vytváří tomuto místu jedinečnou atmosféru. Mlýnhotel je s kapacitou 60 pokojů poměrně rozsáhlým komplexem. Jeho součástí je Lobby bar s krbem, tenisové kurty (vnitřní i venkovní), bazén, bowlingové dráhy s animací, elektronické šipky, billiardy, stolní fotbal, aj. Hotel se nachází v překrásné přírodě, odkud je možnost se vydat na cyklostezky, projížďky na čtyřkolkách i na koních.

Každý pokoj má své sociální zařízení se sprchovým koutem nebo vanou, pohodlné postele, wifi připojení, telefon.

Pro potřeby našeho zájezdu bude pro studenty vybráno 24 dvoulůžkových pokojů pro studenty a jeden dvoulůžkový pokoj pro učitelský doprovod. Jeden pokoj je ve výši 1000,-/noc, tedy 500,- /osoba za noc. Dále budou zamluveny dva jednolůžkové pokoje 600,-Kč/noc, jeden pro řidiče a jeden pro průvodce.

Přímo v hotelu je stylová restaurace s atmosférou starých časů. V létě je možnost posezení na terasách a venkovního grilování.

Stravování bude zajištěno přímo v hotelové restauraci formou polopenze. V čase vždy od 7:00 bude podávána snídaně, od 18:00 večeře. Cena jedné polopenze je 230,-/osoba (snídaně 100,-Kč a večeře 130,-Kč). Ceny za ubytování a stravování jsou uvedeny včetně DPH. [67]

- *Průvodce*

Průvodce bude zajištěn externí, který bude odměněn denní sazbou ve výši 1 000 Kč/den.

- *Dopravce*

Dopravu na zájezdu bude zajišťovat firma Josefa Holešovského, se sídlem v Ujčově. Firma vznikla již v roce 1991 a má bohaté zkušenosti s pořádáním školních výletů, exkurzí a zájezdů pro cestovní kanceláře.

Adresa společnosti: Ujčov 63, Nedvědice 592 62

Údaje o vozidle: zájezdový autobus značky Setra S 315 GT je vhodný jak pro cesty po ČR, tak do zahraničí. Vybavení autobusu: mikrofon, televize, DVD, audio, kávovar, lednice, WC. Kapacita: 49 +1+1

Dopravce si určil sazbu za 1 km 24 Kč a sazbu za čekání 140 Kč, kdy čekání počítá od 6:00 do 18:00, pokud autobus stojí. Sazby nezahrnují DPH, stravné, poplatky a parkování. [62]

5.6 Kalkulace zájezdu

5.6.1 Nepřímé náklady

Zájezd je vytvořen tuzemskou cestovní kancelář, která je plátcem DPH. Od 1. 1. 2012 jsou stanoveny nové sazby DPH, a to snížená sazba 14% (koeficient 0,123) a základní sazba 20% (koeficient 0,167). Z hlediska našeho zájezdu, jak uvádí příloha č. 1 tohoto zákona, budou sníženou sazbou počítány vstupy do muzeí a ubytování. [63]

- *Náhrada za ujeté km*

Celková náhrada za ujeté kilometry se skládá z předpokládaných ujetých kilometrů + 10% neplánové kilometry za objížďky a přístavné * sazba Kč/km. Tato sazba byla dopravcem stanovena částkou 24,-/km, ve které je zahrnuta cena nafty, amortizace autobusu a odměna řidiči.

- *Náhrada za čekání*

Celková náhrada za čekání se vypočítá z celkového počtu čekacích hodin * sazba Kč/hod. U vícedenních zájezdů se čekání nepočítá od 18:00 – 6:00. Čekání na hodinu si dopravce určil 140 Kč.

- *Stravné*

Stravné se od letošního roku řídí novelizovaným zákoníkem práce č. 262/2006 Sb., a to jeho vyhláškou č. 429/2011 Sb. ze dne 13. prosince 2011. Pro tuzemské cesty se využívají následující sazby stravného a krácení o poskytnuté jídlo dle počtu hodin strávených na služební cestě. [65]

Tabulka 3: Výpočet stravného, krácení

Počet hodin	Sazba (Kč)	Krácení o poskytnuté jídlo (%)		
		1 jídlo	2 jídla	3 jídla
5–12	64–76	70	není	není
12–18	96–116	35	70	není
více než 18	151–181	25	50	75

Pro účely této bakalářské práce je počítáno, že řidič je první i poslední den na pracovní cestě více než 18 hodin, z důvodu přípravy autobusu, nakládce a vykládce cestujících. Proto je využita po všechny tři dny nejnižší sazba stravného pro více než 18 hodin.

Tabulka 4: Výše stravné pro řidiče a průvodce

Den	Počet jídel	Krácení na (%)	Krácení o částku (Kč)	Částka po zkrácení
1	večeře	25%	37,75	113,25
2	snídaně, večeře	50%	75,5	75,5
3	snídaně	25%	37,75	113,25
Stravné celkem				302 Kč

- Ostatní náklady*

Náklady na 2. řidiče 0 Kč – zájezd absolvuje pouze jeden řidič.

Rozdíl v ceně nafty 0 Kč – autobus nebude mít potřebu natankovat, protože se neujede více než 400 km a 1. nádrž je v sazbě za km.

- Parkování*

Neplacená parkoviště vyhraněná přímo pro autobusy jsou na zámku ve Velkém Meziříčí, u koupaliště v Moravských Budějovicích, v ulici Selské v Třešti, u zámku v Žirovnici, u městského nádraží v Jihlavě, u zámku v Polné, ve vesnici Šlakhamr a před muzeem ve Svatce.

Parkování pro autobusy je v Telči ve Svatoanenské ulici za poplatek 200,-Kč za čtyři hodiny stání. [64]

- Výpočet nepřímých nákladů na dopravu

Tabulka 5: Nepřímé náklady na dopravu

Náklady na dopravu		Cena bez DPH	DPH	Cena s DPH
1.	Náhrada za ujeté km			
	celkem km	9 924,00	1 984,80	11 908,80
	objížďky, přístavné	992,40	198,48	1 190,88
	Celkem za ujeté km	10 916,40	2 183,28	13 099,68
2.	Náhrada za čekání			
	celkem čekacích 1/4	4 200,00	840,00	5 040,00
	Celkem za čekání	4 200,00	840,00	5 040,00
3.	Náklady na řidiče			
	ubytování	1 052,63	147,37	1 200,00
	stravování polopenze	383,33	76,67	460,00
	stravné	251,67	50,33	302,00
	Celkem náklady na řidiče	1 687,63	274,37	1 962,00
4.	Parkovné	166,67	33,33	200,00
Náklady na dopravu celkem		16 970,70 Kč	3 330,98 Kč	20 301,68 Kč

- Výpočet nepřímých nákladů na průvodce

Tabulka 6: Nepřímé náklady na průvodce

Náklady na průvodce		Cena bez DPH	DPH	Cena s DPH
1.	Ubytování	1 052,63	147,37	1 200,00
2.	Stravování	383,33	76,67	460,00
3.	Stravné	251,67	50,33	302,00
4.	Odměna	2 500,00	500,00	3 000,00
Průvodce celkem		4 187,63 Kč	774,37 Kč	4 962,00 Kč

- Celkové nepřímé náklady

Celkové nepřímé náklady jsou vypočítány jako součet nákladů na dopravu a nákladů na průvodce. K této částce se připočítává povinné pojištění CK proti úpadku dle zákona č. 159/1999 Sb. o některých podmínkách podnikání v oblasti cestovního ruchu ve znění pozdějších předpisů.

Celkové nepřímé náklady se dále musí rozpočítat na jednotlivce. Celkové nepřímé náklady vydělíme počtem účastníků, kdy počítáme s rizikem neobsazenosti 20%. V našem případě má zájezd 49 účastníků. Cena zájezdu pro jednu osobu se tedy vypočítá z kalkulace pro 39 lidí.

Tabulka 7: Celkové nepřímé náklady a náklady na jednotlivce

Celkové nepřímé náklady	Cena bez DPH	DPH	Cena s DPH
Pojištění CK proti úpadku vyplývající ze zákona č. 159/1999	1 000,00	-----	1 000,00
Celkové nepřímé náklady	22 158,33 Kč	4 105,35 Kč	26 263,68 Kč
Celkové nepřímé náklady na jednotlivce (riziko neobsazenosti 20%)	568,16 Kč	105,27 Kč	673,43 Kč

5.6.2 Přímé náklady na jednotlivce

- *Vstupné*

Vstupné je kalkulováno v ceně zájezdu. V následující tabulce je uvedeno výše vstupného do jednotlivých objektů.

Tabulka 8: Vstupné

Město	Památka	Vstupné (Kč)	
		základní	snížené (studenti)
Velké Meziříčí	Muzeum	80	40
Moravské Budějovice	Zámek	40	20
	Masné krámy	20	10
Telč	Muzeum Vysočiny, pobočka Telč	30	15
Třešť	Muzeum Vysočiny, pobočka Třešť	30	15
Žirovnice	Špýchar	40	30
	Pivovar	70	45
Jihlava	Muzeum Vysočiny, pobočka Jihlava	40	20
	Katakomy	45	35
Polná	Muzeum	40	20
Nové Město na Moravě	Horácké muzeum	20	10
Svratka	Městské muzeum Svratka	20	10
Hamry nad Sázavou	Šlakhamr	50	25
Vstupy celkem		525 Kč	295 Kč

Při výpočtu nákladů na jednoho účastníka bude počítáno s částkou 295,- pro studenty. V případě průvodce je do všech vstupů poskytována gratuita. Vzhledem k výši vstupného je u učitelů nutno počítat s tím, že by cena zájezdu byla o 230,- vyšší.

- *Přímé náklady na jednotlivce*

Tabulka 9: Přímé náklady na jednotlivce

Náklady na jednotlivce		Cena bez DPH	DPH	Cena s DPH
1.	Ubytování	877,19	122,81	1 000,00
2.	Stravování	383,33	76,67	460,00
3.	Vstupné	258,77	36,23	295,00
Celkem		1 519,30 Kč	235,70 Kč	1 755,00 Kč

5.6.3 Prodejní cena zájezdu

Celkové náklady na jednoho účastníka se vypočítají součtem nepřímých nákladů a přímých nákladů na jednotlivce.

Tabulka 10: Celkové náklady na jednotlivce

Celkové náklady na jednotlivce (přímé i nepřímé)	Cena bez DPH	DPH	Cena s DPH
	2 087,46	340,97	2 428,43

Prodejní cenu získáme tak, že k celkovým nákladům na jednotlivce bez DPH (přímých i nepřímých) přidáme přírážku 30% (marže CK na poznávací zájezdy). Z marže cestovní kanceláře uděláme 20% DPH. Marži a DPH přičteme k celkovým nákladům na jednoho účastníka s DPH (k přímým i nepřímým). Výsledkem bude hrubá cena zájezdu, kterou zaokrouhlíme na prodejní cenu zájezdu. A následovat bude úprava ceny o zaokrouhlenou marži.

Tabulka 11: Prodejní cena zájezdu

Celková cena	Cena bez DPH
Celkové náklady na 1 účastníka	2 087,46 Kč
Marže CK - poznávací zájezd 30%	626,23 Kč
DPH z marže	125,24 Kč
Cena s DPH + marže	751,47 Kč
Hrubá cena zájezdu (celková cena na jednotlivce včetně DPH navýšená o marži CK)	3 179,90 Kč
Prodejní cena zájezdu	3 200,00 Kč

- *Úprava ceny o zaokrouhlení marže*

Úprava ceny o zaokrouhlení marže se vypočítá rozdílem hrubé ceny a prodejní ceny zájezdu, které jsou včetně DPH. Proto je nutno koeficientem pro 20% DPH (0,167) získat DPH z tohoto rozdílu. DPH odečteme od rozdílu mezi prodejní a hrubou cenou zájezdu, a tak získáme marži CK bez DPH, kterou je nutno přičíst k již výše uvedené marži z celkových nákladů na účastníka.

Tabulka 12: Úprava ceny o zaokrouhlení marže

Prodejní cena	3 200,00 Kč
Hrubá cena	3 179,90 Kč
Rozdíl	20,10 Kč
Koeficient výpočtu DPH	3,35 Kč
Marže	16,75 Kč

Z výše uvedených tabulek vyplývá, že prodejní cena zájezdu byla stanovena na **3 200 Kč**.

Marže CK upravená o zaokrouhlení ceny se zvýšila z 626,23 na **642,98 Kč** a celková daň z přidané hodnoty je **128,59 Kč**.

5.7 Propagace

Zájezd „Po stopách řemesel na Vysočině“ bude zařazen do katalogu cestovní kanceláře a bude propagován na internetových stránkách provizních prodejců. Na propagaci se bude cestovní kancelář podílet i tím, že jej bude nabízet přímo firmám, ať už s návrhem team-buildingových akcí či bez nich.

Dále budou vytvořeny informativní letáky o zájezdu a k nim bude přiložena příručka. Záměrem tohoto propagačního materiálu bude podat návštěvníkovi seskupené informace o tom, co je možno na Vysočině vidět a navštívit. Příručka tedy bude sloužit jako předloha pro vytvoření nových skupinových zájezdů či individuálních tras jednotlivců. Tento materiál bude umístěn v cestovních kancelářích a agenturách, v turistických informačních centrech, a bude také k dispozici na centrálních czech pointu.

5.8 Shrnutí zájezdu

V praktické části je naplánován poznávací zájezd po řemeslných střediscích na Vysočině. Při výběru navštívených míst byl kladen důraz na to, aby bylo během tří denního autobusového zájezdu prezentováno minimálně jedno řemeslo z každého oboru zpracování. Většina prohlídek muzeí je s odborným výkladem místního průvodce nebo externího průvodce cestovní kanceláře.

Kalkulace nákladů na dopravce obsahuje: náhradu na celkové ujeté km, na čekací dobu, ubytování, stravování a stravné řidiče. Kalkulace nákladů na průvodce obsahuje jeho ubytování, odměnu, stravování a stravné.

Cena zájezdu zahrnuje dopravu autobusem, služby průvodce, 2* ubytování ve tříhvězdičkovém hotelu Mlýnhotel, polopenzi a vstupné do všech objektů. *Cena zájezdu nezahrnuje:* pojištění léčebných výloh.

V ceně je dále uvedeno povinné pojištění CK proti úpadu. Minimální počet účastníků s 20 % rizikem neobsazenosti je stanoven na 39 lidí. Prodejní cena zájezdu pro jednoho studenta byla stanovena na částku **3 200 Kč**. Cena

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zmapovat současná, zaniklá i zanikající řemesla na Vysočině. Téma starých řemesel bylo rozebráno v teoretické části, ve které byl uveden popis a místa provozování řemesel a vyráběný sortiment jednotlivých řemeslníků. Záměrem bylo čtenáři ukázat, jakou nedílnou součástí byla řemesla na Vysočině po celá staletí. Kvůli drsným životním podmínkám se zde nedařilo v takové míře zemědělství a vinařství, jako tomu bylo v jiných krajích, a tak se lidé museli zaměřovat na řemeslnou činnost.

Co se týče současné situace řemesel na Vysočině, tak během historického vývoje, velká část z nich úplně zanikla nebo se řadí mezi málo rozvinutá, tzv. zanikající. Naštěstí se poznatky o jejich pracovních procesech předávaly z generace na generaci, tak se i dnes můžeme například na trzích setkat s košíkáři, řezbáři či kováři, kteří jsou rozhodnutí svůj um ukazovat dále. Nejenom kvůli rozvoji cestovního ruchu, ale také kvůli zachování kulturní identity jednotlivých regionů, je třeba pracovat na rozvoji a udržitelnosti těchto historických řemesel.

Další část bakalářské práce zahrnovala vytvoření příručky pro potřeby organizací pracujících v cestovním ruchu a pro jednotlivé turisty. Příručka byla také pojmenována „Po stopách řemesel na Vysočině“, aby byl zachován jednotný ráz bakalářské práce. Je rozdělena do kapitol podle okresů Kraje Vysočina. Každý takový region pak obsahuje určitý počet měst, podle toho, co se zde dá navštívit či vidět. U muzeí jsou uvedeny základní informace o nabídce i s adresou, otevírací dobou a u akcí pak, co nebude v doprovodném programu chybět. U některých míst a akcí jsou uvedeny zajímavosti či pojmy, které upadají v zapomnění.

V dnešní době destinačního managementu je důležité, aby se regiony od sebe odlišovaly. Právě pro Vysočinu jsou ideálním tématem řemesla. Lepší podpora míst a akcí v oblasti propagace je klíčová. Pokud se nejedná o velkou organizovanou akci, jako například Havířský průvod v Jihlavě, dovídá se potenciální účastník cestovního ruchu o nich pozdě, nebo ani neví, že se akce konala. Autorka se domnívá, že zaměření se na řemesla, má v tomto kraji velikou budoucnost. Neustále se zvyšuje zájem například o řemeslné jarmarky, a to jak z pohledu stánkařů, kterým to přináší finanční výnosy, tak z pohledu účastníků, kteří získají spoustu nových zážitků a popřípadě

si koupí nějaký rukodělný výrobek. Ideální je naplánovat si výlet do muzea v době, kdy je v tomto městě či okolí určitá řemeslná akce, a pobyt si tak zpříjemnit. Z těchto důvodů je tedy nutné poukazovat na tradici řemesel na Vysočině. Nabídka současných provozovatelů řemesel tvoří přidanou hodnotu regionu, která je tedy nezbytnou konkurenční výhodou ve snaze přilákat návštěvníka. Můžeme říct, že v dnešním globalizovaném světě je odlišení velice náročné, ale bezpodmínečně důležité. Díky řemeslům se turistické regiony mohou stát jedinečnými. Jedním z cílů propagace je zvýšení hospodářského podílu domácího cestovního ruchu.

V neposlední řadě je žádoucí, aby se propagace a všeobecně organizace prováděla na úrovni destinačního managementu, a to za účelem zlepšení nabídky služeb účastníkům cestovního ruchu. Ty díky vzájemné kooperaci jednotlivých dílčích složek regionu mohou získat hodnotnější komplexní zážitky.

Poslední kapitolou této práce je vytvoření poznávacího zájezdu po řemeslných střediscích, které byly zaznamenány v příručce. Záměrem bylo zpracovat atraktivní zájezd pro všechny zájemce v cestovním ruchu. Po konzultacích s vedoucí cestovní agentury vyplynulo, že by se takovýto autobusový zájezd s největší pravděpodobností nenaplnil (neuskutečnitelné by to bylo hlavně z důvodu svozů po České republice). Proto byl tento zájezd zaměřen na školy, které jej budou vykonávat jako povinnou školní praxi. S menšími úpravami by se mohl nabízet dalším dvěma cílovým skupinám, a to aktivním seniorům a firmám, doplněn o týmové aktivity.

Dle autorčina názoru jsou akce zaměřené na řemesla v Kraji Vysočina organizačně velmi dobře zvládnuté, muzea jsou pestře zásobená, avšak pro zajištění vyšší návštěvnosti v tomto kraji je třeba pracovat na lepší propagaci. Z tohoto důvodu byla také vytvořena příručka a sestaven nový produkt cestovního ruchu. Proto se dá konstatovat, že cíle práce byly naplněny.

7 Použitá literatura

7.1 Seznam bibliografických zdrojů

FLORIÁNOVÁ, Olga. *Kůže: zpracování a výrobky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 179 s. *Řemesla, tradice, technika*. ISBN 80-247-1091-9.

HOFFMANN, František. *Listy a obrazy z minulosti Jihlavy: od počátků do roku 1848*. Ilustrace Gustav Krum. Jihlava: Ekon, 1999, 494 s. ISBN 80-902-7430-7.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. ISBN 14-015-63.

JANOTKA, Miroslav a Karel LINHART. *Zapomenutá řemesla: Vyprávění o lidech a věcech*. Praha: Svoboda, 1984. bez ISBN.

JANOTKA, Miroslav a Karel LINHART. *Řemesla našich předků*. Praha: Svoboda, 1987. bez ISBN.

JAROŠ, Zdeněk. *Jihlava v datech: historický kalendář města Jihlavy*. Jihlava: Astera G, 1999, 111 s. ISBN 80-901-3124-7.

KOKEŠ, Antonín a Dana NOVÁKOVÁ. *Jihlavské betlémy v minulosti a současnosti*. Jihlava: Muzeum Vysočiny Jihlava ve spolupráci s Ministerstvem kultury České republiky, 2009, 56 s. ISBN 978-80-86382-28-9.

LANGEROVÁ, Blanka. *Kraj Vysočina: The Vysočina Region = Bezirk Vysočina*. 1. vyd. Praha: ACR Alfa, 2004, 231 s. Vítejte!. ISBN 80-864-0811-6.

POSPÍCHALOVÁ, Sylva. *Dolování stříbra a mincování v Jihlavě: sborník*. Jihlava: Muzeum Vysočiny, 1999. ISBN 80-901-7158-3.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Jařmo, parkán, trdlice, aneb, Výkladový slovník historických pojmů, které upadají v zapomnění*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 199 s. ISBN 978-80-247-3946-5.

7.2 Elektronická kniha

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách: 1526-1620* [online]. Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění: Praha, 1909 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1192&author=Winter_Zikmund

7.3 Seznam internetových zdrojů

- [1] *Janus Badatelna: Vyhledávací formulář* [online]. (c) 2006 - 2007 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: http://badatelna.sk/badatelna_vyhledavani.php?typ=puvodce&soa=&od=45
- [2] *Ministerstvo vnitra České republiky: Archivní fondy a sbírky v České republice* [online]. © 2010 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/Default.aspx>
- [3] *Kamenice nad Lipou: Historický vývoj Kamenice nad Lipou* [online]. 21.5.2008 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.kamenicenl.cz/historicky-vyvoj/d-77784/p1=3346>
- [4] *Město Svatka: Městské muzeum Svatka* [online]. [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.svatka.cz/content/view/53/94/>
- [5] *Bystřice nad Pernštejnem: Kronika města Bystřice nad Pernštejnem* [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.bystricenp.cz/pdf/kronika%20opravena.pdf>
- [6] *Info Česko: GALERIE SYNAGOGA VE VELKÉM MEZIRÍČÍ* [online]. (C) 2002-2012 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://kultura.infocesko.cz/content/vysocina-kultura-galerie-galerie-synagoga-ve-velkem-mezirici.aspx>
- [7] *Žďár nad Sázavou: O minulosti živností slovem* [online]. © 2011 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.zdarns.cz/OZU/o-minulosti-zivnosti-slovem.asp>
- [8] *DeoSum: Zázrak jménem mýdlo...jak vyrobit mýdlo* [online]. leden 2009 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://deosum.com/Articles/162-zazrak-jmenem-mydlo-jak-vyrobit-mydlo.aspx>
- [9] *Business center cz.: Živnostenský zákon - Příloha č. 1 k zákonu č. 455/1991 Sb. Živnosti řemeslné* [online]. © 1998 - 2012 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/zivnost/priloha1.aspx>

- [10] *Město Žirovnice: Expozice perleti* [online]. leden 2009 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.zirovnice.cz/expozice-perleti/d-88234/query=perle%C5%A5%C3%A1%C5%99stv%C3%AD+%C5%BEampach>
- [11] *Visit Třebíč: Historická řemesla* [online]. 2011 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.visittrebic.eu/historicka-remesla/historicka-remesla/>
- [12] *Průvodce po Česku: Zámek Třebíč* [online]. 21.04.2008 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.pruvodce.com/trebic/expozice.php>
- [13] *Visit Třebíč: Perleťářství* [online]. 2011 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.visittrebic.eu/historicka-remesla/perletarstvi/>
- [14] *Muzeum Vysočiny Třebíč, pobočka Muzeum řemesel Moravské Budějovice: O nás - současnost muzea* [online]. 14.9.2009 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: http://www.muzeum.mbudejovice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=200085&id=1007&p1=52
- [15] *FFUK - ústav pro pravěk a ranou dobu dějinou: Středověká kolonizace na Českomoravské vrchovině* [online]. [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://uprav.ff.cuni.cz/pages/semi/02-SIDEL.pdf>
- [16] *Česká obchodní inspekce: Historie ochrany práv kupujících* [online]. © 2010 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.coi.cz/cs/ocoi/historie-ochrany-prav-kupujicich.html>
- [17] *Technické muzeum v Brně: Šlakhamr v Hamrech nad Sázavou* [online]. ©2012 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.technicalmuseum.cz/slakhamr-v-hamrech>
- [18] *Virtuální řemeslné tržiště: Program kulturní akce* [online]. - [cit. 2012-05-01]. Dostupné z: <http://www.webtrziste.cz/trhy/akce/jarmarky/index.php>
- [19] *Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny - kultura, zábava i věda* [online]. © 2003-2012 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.muzeumhb.cz/>
- [20] *Havlíčkův Brod: Trhy řemesel* [online]. 2012 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.muhb.cz/trhy-remesel/ds-12195/archiv=0>
- [21] *Kraj Vysočina - kultura a památky Kraje Vysočina: Muzea, galerie a pamětní síně v Kraji Vysočina - Havlíčkův Brod* [online]. 2002–2011 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.kr-vysocina.cz/havlickuv-brod/ds-300344/p1=4681>
- [22] *Cekus Chotěboř: Centrum kultury a sportu: Muzeum* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.cekus.eu/muzeum/stala-expozice>
- [23] *Kudy z nudy: Hut' Jakub Tasice* [online]. © 2010 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.kudyznudy.cz/Aktivita-a-akce/Aktivita/Hut-Jakub-Tasice.aspx>

- [24] *Město Žirovnice: Kultura* [online]. [cit. 2012-04-30]. Dostupné z: <http://www.zirovnice.cz/kultura.asp>
- [25] *Muzeum Vysočiny Jihlava: Jihlava* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://muzeum.ji.cz/str.php?id=43&&lang=cz>
- [26] *Georgii Agricola: Jihlavské podzemí* [online]. © 2012 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.agricola.cz/>
- [27] *Turistické informační centrum v Jihlavě: Kam v Jihlavě?* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: http://tic.jihlava.cz/vismo/o_utvar.asp?id_org=100399&id_u=43258&p1=1034
- [28] *Jihlavský radniční právovárečný pivovar: Zážitky* [online]. © 2011 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.radnicni-jihlava.cz/index.php?sekce=prohlidka-pivovaru>
- [29] *Služby města Jihlavy: Jarmarky, trhy* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.smj.cz/soubory-ke-stazeni/ds-1033/p1=1157>
- [30] *Turistické informační centrum - Nenechte si ujít!: Jihlavský havířský průvod 2013* [online]. 19.9.2011 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: http://tic.jihlava.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=100399&id=461872&p1=1011
- [31] *Město Třešť: Navštivte v Třešti* [online]. © 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.trest.cz/mesto-a-samosprava/infocentrum/navstivte-v-tresti/>
- [32] *Betlémy Třešť: Spolek přátel betlémů v Třešti* [online]. [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://betlemytrest.wz.cz/index.php?cat=index&page=index>
- [33] *Město Třešť: Betlémská cesta Třešť - interaktivní mapa* [online]. © 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.trest.cz/i/betlemska-cesta/index.html>
- [34] *Oficiální web města Brtnice: BRTNICKÁ STEZKA - přírodou ke kulturní promenádě* [online]. [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.brtnice.cz/brtnicka-stezka-prirodou-ke-kulturni-promenade/ds-10991/p1=19696>
- [35] *Oficiální web města Brtnice: Den pro starou Brtnici* [online]. 2.11.2007 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.brtnice.cz/den-pro-starou-brtnici-jihlavsky-denik-30-10-07/d-67643/p1=6458>
- [36] *Občanské sdružení Brtnické kovadliny: O nás* [online]. 27. 11. 2008 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.brtnickekovadliny.cz/index.asp>
- [37] *Kraj Vysočina - kultura a památky Kraje Vysočina: Muzea, galerie a pamětní síně v Kraji Vysočina - Jihlava* [online]. 2002–2011 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.kr-vysocina.cz/jihlava/ds-300348/p1=4684>

- [38] *Městské muzeum v Ústí nad Orlicí: Zapomenutá řemesla* [online]. [cit. 2012-04-26]. Dostupné z:
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:j1EhsgMYTWEJ:muzeum-uo.cz/download/cech.pptx>
- [39] *Městské muzeum Polná: Prohlídkové trasy: Hrad I* [online]. - [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.muzeum-polna.cz/prohlidkove-trasy/hrad-i>
- [40] *Oficiální stránky města Polná: Mrkvancová pouť* [online]. 2.11.2007 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://www.mesto-polna.cz/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=12549&id_ktg=19365
- [41] *Telč - Vítejte v Telči, měste UNESCO: Akce roku 2012* [online]. 09.12.2011 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z:
http://www.telc.eu/page.php?mx=1_index.php&ax=522_akce-roku-2012&lx=cz&ft=
- [42] *Turistické regiony ČR - rezervační a informační systém: Etnografický region Horácko* [online]. ©1998-2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z:
<http://www.tourism.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122606>
- [43] *Informuj.cz.: Středověké hry na hradě Roštejně 2012 (6. ročník) - tento rok 3 dny!* [online]. © 2009 - 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z:
<http://www.informuji.cz/akce/v/14119-stredoveke-hry-na-hrade-rostejne-2012-6-rocnik-tento-rok-3-dny/>
- [44] *Hrad Roštejn: Dosud potvrzené akce 2012* [online]. 22.dubna 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.rostejn.wz.cz/index.php?t=../akce&n=../nov/akc>
- [45] Wikipedia: Náhon. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2012-04-26]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1hon>
- [46] *Město Žirovnice: Kulturní kalendář 2012* [online]. 5.1.2009 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.zirovnice.cz/kulturni-kalendar-2012/d-90058/query=jednoro%C5%BEec>
- [47] *Kraj Vysočina - kultura a památky Kraje Vysočina: Muzea, galerie a pamětní síně v Kraji Vysočina - Pelhřimov* [online]. 2002–2011 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z:
<http://www.kr-vysocina.cz/pelhrimov/ds-300347/p1=4683>
- [48] *Městské muzeum v Kamenici nad Lipou - muzeum pro všechny smysly: Kulturní kalendář 2012* [online]. 2008 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z:
<http://www.muzeumvsemismysly.cz/>

- [49] *Oficiální web Města Počátky: Kalendář akcí* [online]. ©2007 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://www.pocatky.cz/pages/?pg=kalendar&l=2&sub=4&id_title=15
- [50] *Zřícenina hradu Orlík nad Humpolcem: Castrum o.p.s. - Akce na Hradě - 16. Středověké slavnosti* [online]. © 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.castrum.cz/hrad-orlik/akce-na-hrade/?more=24#ka24>
- [51] *Kraj Vysočina - kultura a památky Kraje Vysočina: Muzea, galerie a pamětní síně v Kraji Vysočina - Třebíč* [online]. 2002–2011 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.kr-vysocina.cz/trebic/ds-300345/p1=4682>
- [52] *Spolek přátel Barchanu: Náš návrh BARCHANu* [online]. © 2008 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://spolekbarchan.webnode.cz/barchan/>
- [53] *Třebíčské kulturní léto: Bramborobraní* [online]. 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.tkl-trebic.cz/program/bramborobrani/>
- [54] *Informuj.cz.: Slavnosti tří kápí* [online]. © 2009 - 2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.informuji.cz/akce/v/9909-slavnosti-tri-kapi/>
- [55] *Kudy z nudy: Muzeum řeznictví v Náměšti nad Oslavou* [online]. © 2010 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://ftp.czechtourism.com/Aktivity-a-akce/Aktivity/Muzeum-reznictvi-v-Namesti-nad-Oslavou.aspx>
- [56] *BRATRSTVO KELTŮ občanské sdružení: SVÁTEK KELTSKÉ KULTURY BELTINE 2012* [online]. 07. 12. 2011 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.beltine.cz/svatek-keltske-kultury-beltine-2012>
- [57] *Horácké muzeum Nové Město na Moravě: O muzeu* [online]. ©2012 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://hm.nmmn.cz/historie-2/>
- [58] *Kudy z nudy: Nova Civitas* [online]. ©2010 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: <http://www.kudyznudy.cz/Aktivity-a-akce/Akce/Nova-Civitas.aspx>
- [59] *Kraj Vysočina - kultura a památky Kraje Vysočina: Muzea, galerie a pamětní síně v Kraji Vysočina - Žďár nad Sázavou* [online]. 2002–2011 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: <http://www.kr-vysocina.cz/zdar-nad-sazavou/ds-300346/p1=4685>
- [60] *Kudy z nudy: Sklářská huť Svoboda v Karlově* [online]. 2010 [cit. 2012-04-26]. Dostupné z: http://ftp.czechtourism.com/Aktivity-a-akce/Aktivity/Sklarska-hut-Svoboda-v-Karlove.aspx?plc_lt_zoneMain_pageplaceholder_pageplaceholder_lt_zoneMain_KzN_EntityNeighbourhood_ItemsChangePage=3
- [61] *Mapy.cz: Plánovač tras* [online]. © 2011 [cit. 2012-05-06]. Dostupné z: <http://www.mapy.cz/>

- [62] *Autobusová doprava Holešovský - mezinárodní autobusová přeprava osob* [online]. (c) 2008 [cit. 2012-04-30]. Dostupné z: <http://www.holesovsky.cz/index.html>
- [63] *Česká daňová správa: Zákon č. 235/2004 Sb.* [online]. (c) 1999-2012 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: http://cds.mfcr.cz/cps/rde/xchg/SID-3EA9846C-AF92B7C8/cds/xsl/legislativa_metodika_690.html?year=0
- [64] *Služby Telč s.r.o.: parkoviště* [online]. 5.1.2012 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z: <http://www.sluzbytelc.cz/default.asp?ID=21&lang=>
- [65] *Podnikatel cz.: Plánování a měření trasy* [online]. © 2007 – 2012 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.podnikatel.cz/zakony/vyhlaska-429-2011-tuzemske-stravne-2012/>
- [66] *Tachospeed: Zákony a směrnice* [online]. [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: http://tachospeed.pl/cz_zakony_a_smernice.php/305
- [67] *Komplex Mlýnhotel Vílanec u Jihlavy* [online]. © 2001–2009 [cit. 2012-03-14]. Dostupné z: <http://www.mlynhotel.cz/>
- [68] *Krajská správa ČSÚ v Jihlavě: Mapy* [online]. 6.9. 2011 [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/mapy_kraj
- [69] *Kraj Vysočina - oficiální internetové stránky Kraje Vysočina: Systém informací samosprávy* [online]. © 2004 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: http://extranet.kr-vysocina.cz/samosprava./index.php?akce=rada_materialy_detail_full&id=10533&full=RK-34-2008-28

Seznam příloh

Příloha A Příručka (tištěná příručka umístěná v kapse BP, 28 stran)

Příloha B Propagační leták

Příloha B: Propagační leták „Po stopách řemesel na Vysočině“ 89

Přílohy C Mapy

Příloha C 1: Výskyt kovo zpracujících řemesel..... 90

Příloha C 2: Výskyt dřevozpracujících řemesel 90

Příloha C 3: Výskyt potravinářských řemesel 91

Příloha C 4: Výskyt textilních řemesel 91

Příloha C 5: Výskyt řemesel zpracovávajících kůže a kosti 92

Příloha C 6: Výskyt oděvních řemesel 92

Příloha C 7: Výskyt řemesel zpracovávajících hlínu, stavebních a ostatních řemesel ... 93

Příloha C 8: Trasa zájezdu 1. den **zdroj [61]** 94

Příloha C 9: Trasa zájezdu 2. den **zdroj [61]** 94

Příloha C 10: Trasa zájezdu 3. den **zdroj [61]** 95

Přílohy D Obrázky

Příloha D 1: Doprava Holešovský, autobus Setra S 315 GT **zdroj [62]** 95

Příloha D 2: Mlýnhotel Vílanec **zdroj [67]** 95

Prameny příloh

Mapa v příloze C 1 – C7 byla převzata ze zdroje [68]. Konečné úpravy mapující výskyt jednotlivých řemesel dle oboru zpracování – vlastní tvorba zpracovaná dle teoretické části bakalářské práce *Po stopách řemesel na Vysočině*.

Příloha A a B – grafická podoba příručky – zpracováno na základě praktické části této bakalářské práce. Obrázky k příručce a k letáku byly převzaty následujících z knih:

- JANOTKA, Miroslav a Karel LINHART. *Zapomenutá řemesla: Vyprávění o lidech a věcech*.
- JANOTKA, Miroslav a Karel LINHART. *Řemesla našich předků*.

Po stopách řemesel na Vysočině

Program zájezdu

1. den – prohlídka muzeí s ukázkami řemesel, povídání o jejich historii a výrobcích ve Velkém Meziříčí, Moravských Budějovicích, Telči a Třebíči.

2. den – program pokračuje návštěvou dvou objektů v Žirovnici spojených s řemesly, a to žirovnický pivovar a špýchar. Následovat bude prohlídka expozic muzea Vysočiny v Jihlavě a jihlavského podzemí.

3. den – nebudou chybět řemesla, které byla rozvinuta po celém Kraji Vysočina. Navštívíme městečko Polná s muzeem řemesel, a dále muzea v Novém Městě na Moravě a ve Svatce. Zájezd zakončíme prohlídkou Šlakhamru, pozůstatku slávy železářské historie na Vysočině.

Cena zájezdu: 3 200 Kč

Cena zahrnuje:

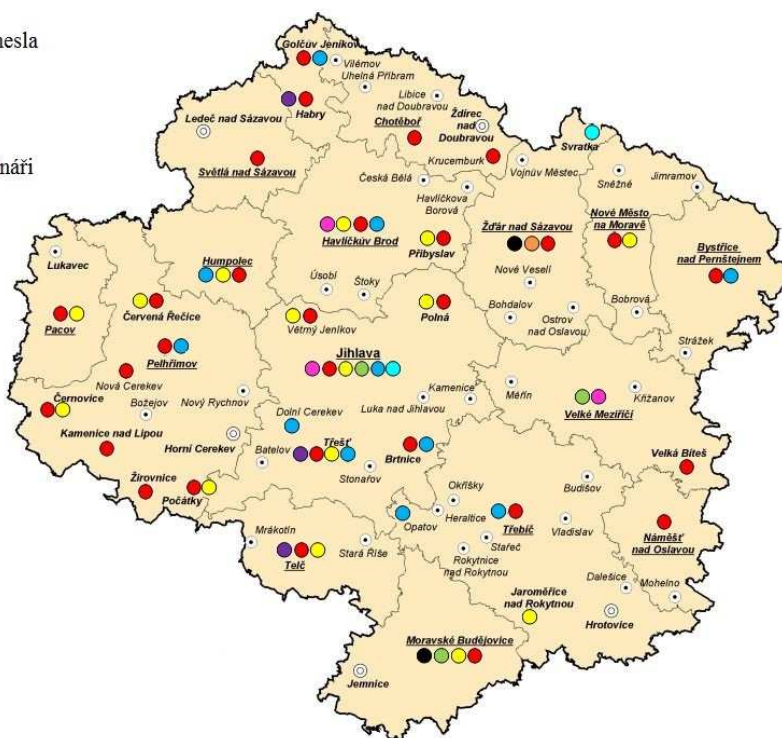
- ❖ dopravu autobusem
- ❖ služby profesionálního průvodce
- ❖ nocleh ve tříhvězdičkovém hotelu s polopenzí v Mlýnhotelu Vılanec
- ❖ vstupův do všech objektů

Příloha C Mapy

LEGENDA

- kovozpracující řemesla

- kováři
- hamerníci
- podkováři
- zámečníci a hodináři
- klempíři
- havíři a minciři
- kosáři
- kovolitci
- ostatní kovozpracující řemesla

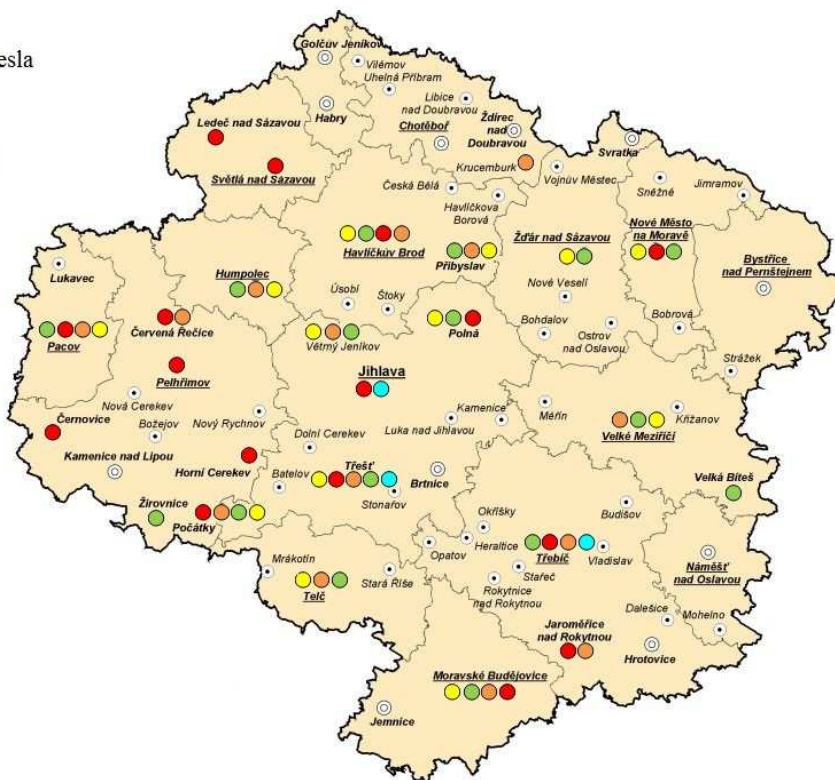

Příloha C 1: Výskyt kovozpracujících řemesel

LEGENDA

- dřevozpracující řemesla

- tesaři
- stolaři a truhláři
- bečváři a bednáři
- koláři
- řezbáři

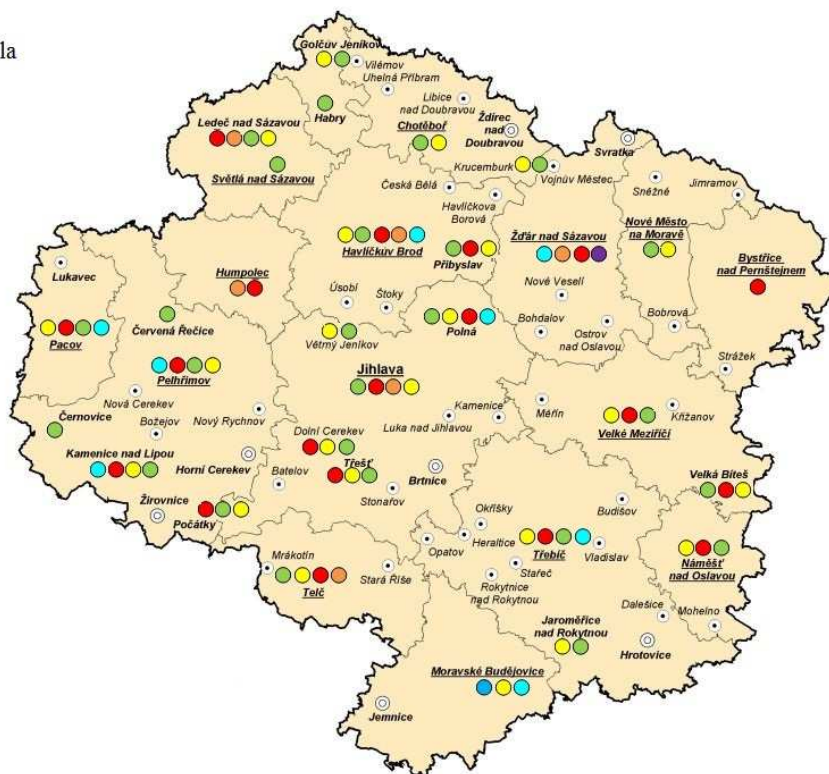

Příloha C 2: Výskyt dřevozpracujících řemesel

LEGENDA

- potravinářská řemesla

- řezníci
- sladovníci
- mlynáři
- pekaři
- pernikáři
- oplatečnicki
- šrotýři

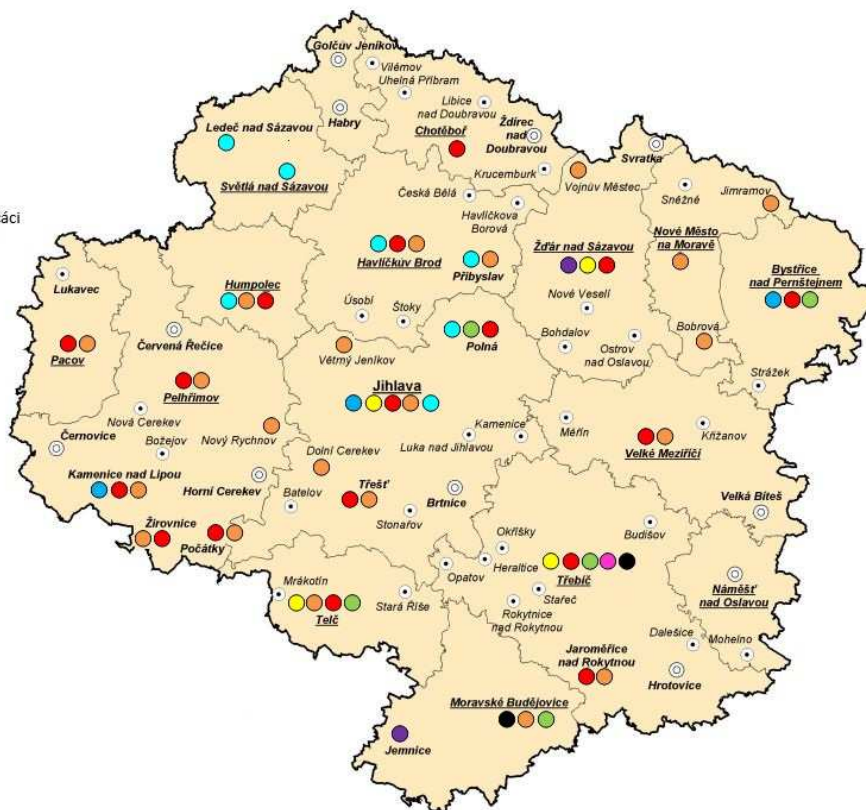

Příloha C 3: Výskyt potravinářských řemesel

LEGENDA

- textilní řemesla

- soukenický cech
- tkalci
- barvíři
- provazníci
- postřihovači
- krampléři, valcháři, ovčáci
- barchaníci, mezulánici
- mandlíři
- sítaři, prýmkáři

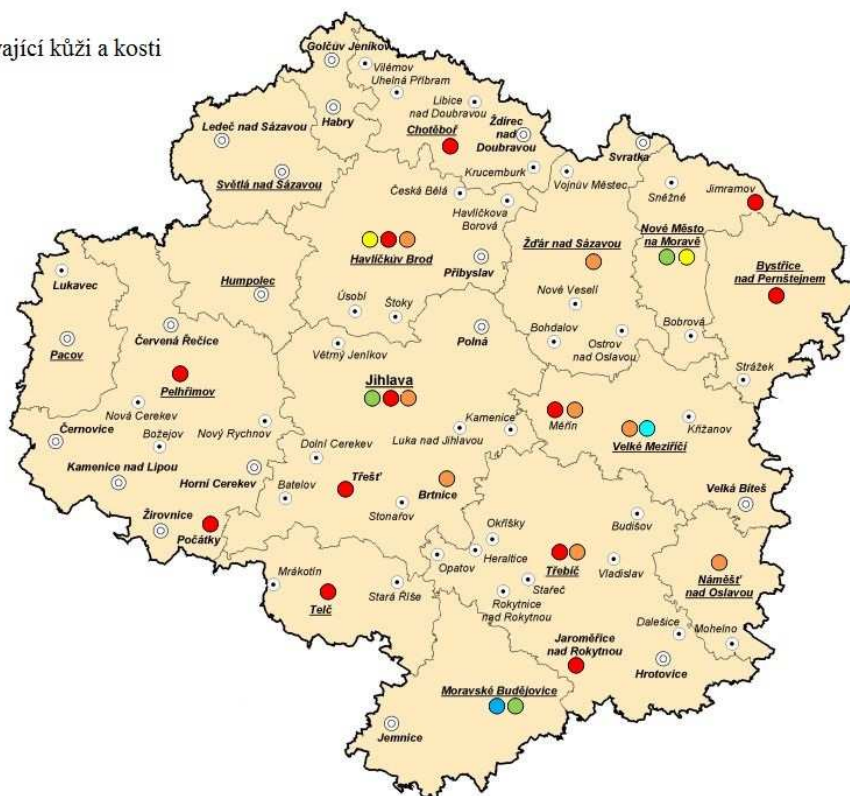

Příloha C 4: Výskyt textilních řemesel

LEGENDA

- řemesla zpracovávající kůži a kosti

- koželužové
- jircháři
- sedláři
- řemenáři
- klišárny
- hřebenaři

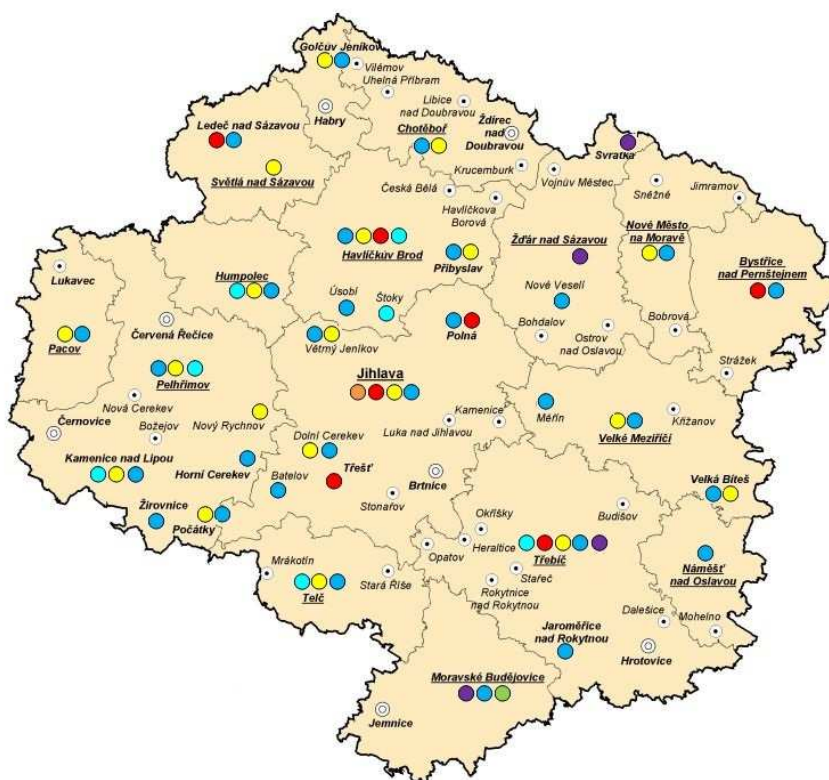

Příloha C 5: Výskyt řemesel zpracovávajících kůži a kosti

LEGENDA

- oděvní řemesla

- kloboučníci
- parukáři
- čepičáři
- krejčí
- punčocháři
- ševci
- kožešníci

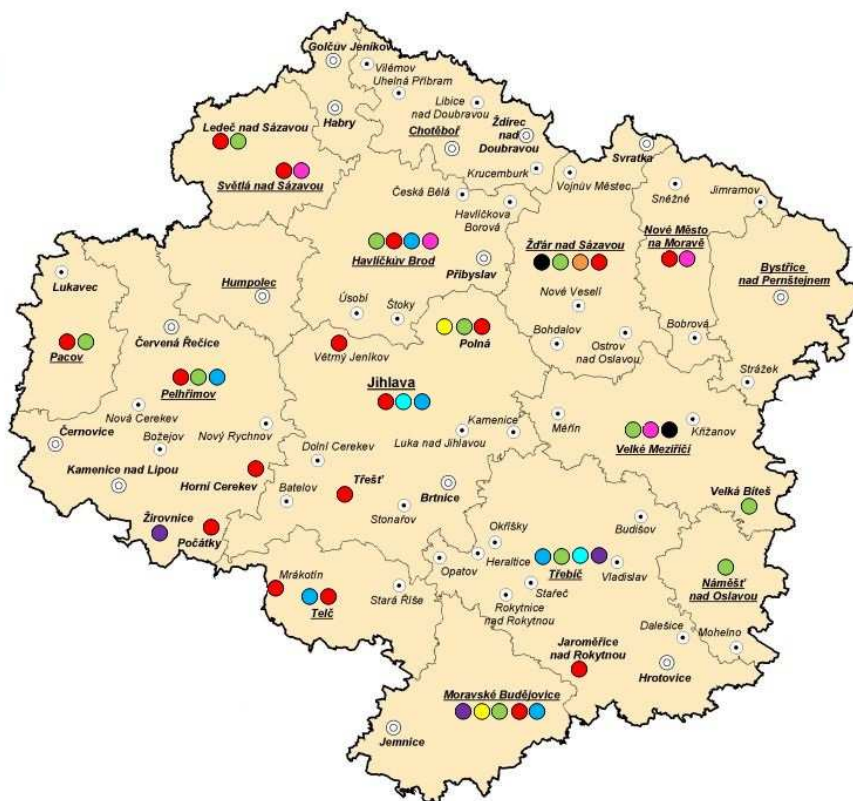

Příloha C 6: Výskyt oděvních řemesel

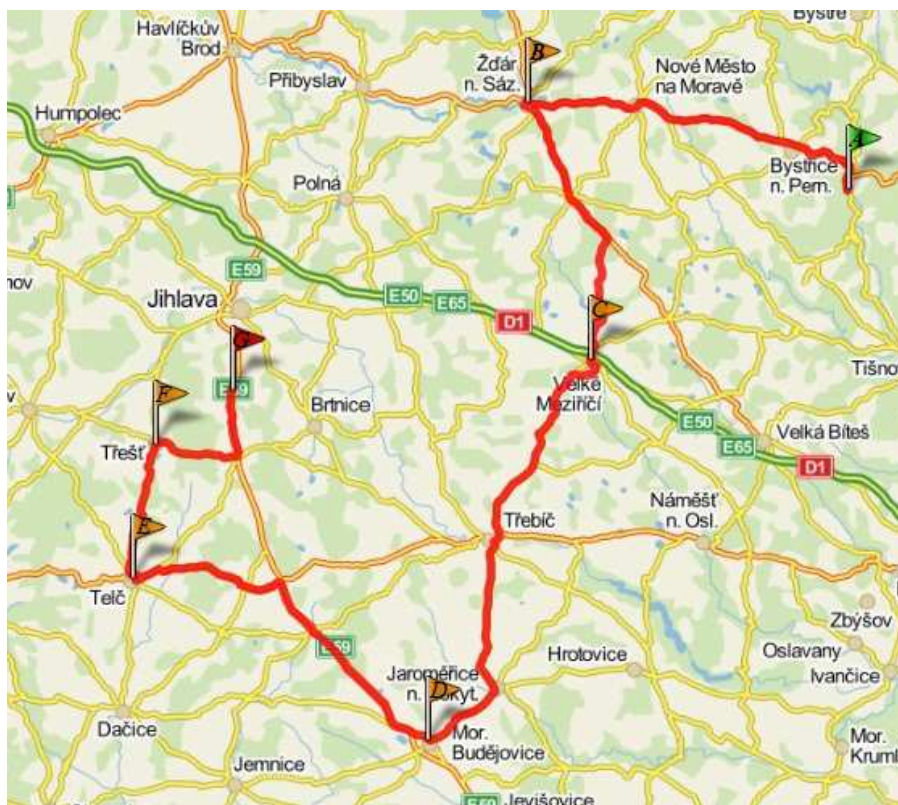
LEGENDA

- stavební řemesla
- řemesla zpracovávající hlínu
- ostatní řemesla

- zedníci a kameníci
- cihláři
- hrnčíři
- kamnáři
- bradýři a lazebníci
- mydláři a voskaři
- perleťáři
- skláři a sklenáři
- uhlíři

Příloha C 7: Výskyt řemesel zpracovávajících hlínu, stavebních a ostatních řemesel

A - Ujčov

B - Žďár nad Sázavou,

C - Velké Meziříčí,

D - Moravské Budějovice,

E - Telč,

F - Třešť,

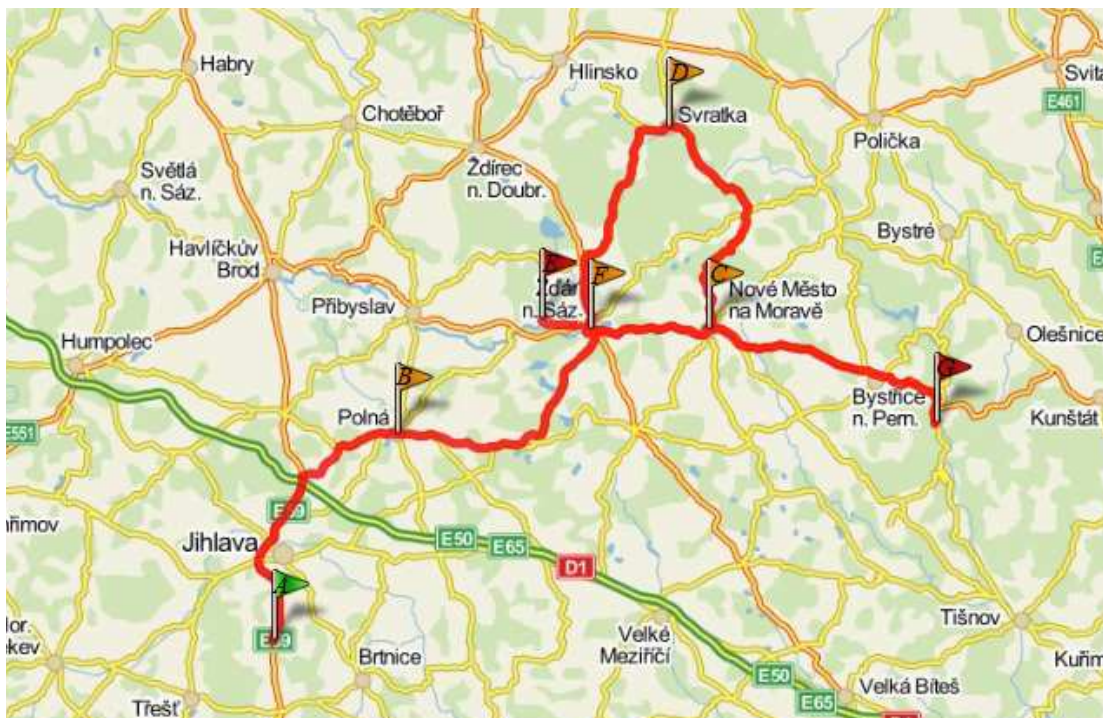
G - Vílanec

Příloha C 8: Trasa zájezdu 1. den

Příloha C 9: Trasa zájezdu 2. den

A - Vílanec, **B** - Žirovnice, **C** - Jihlava, **D** - Vílanec

Příloha C 10: Trasa zájezdu 3. den

A - Vílanec, **B** - Polná, **C** - Nové Město na Moravě, **D** - Svratka, **E** - Hamry nad Sázavou, **F** - Žďár nad Sázavou, **G** - Újčov

PŘÍLOHY D **Obrázky**

**Příloha D 1: Doprava Holešovský,
autobus Setra S 315 GT**

Příloha D 2: Mlýnhotel Vílanec